

PŘÍBĚH JIČÍNSKÉHO SEMINÁŘE

PETR ULIČNÝ

Zavedou-li vás dnes kroky do okolí bývalého jezuitského areálu v Jičíně, sotva vás při nevýrazném vzhledu dnešních průčelí bývalého semináře, utopeného hluboko za uliční čarou, napadne, jaký zápas o prostor a formu zde v 17. století po více jak padesát let probíhal. A nebýt dochovaného jezuitského plánového archivu, upadlo by tehdejší úsilí mnoha zúčastněných architektů, místních stavitelů i jezuitských architektů-diletantů, působících tehdy v Českém království, v úplné zapomnění.¹⁾

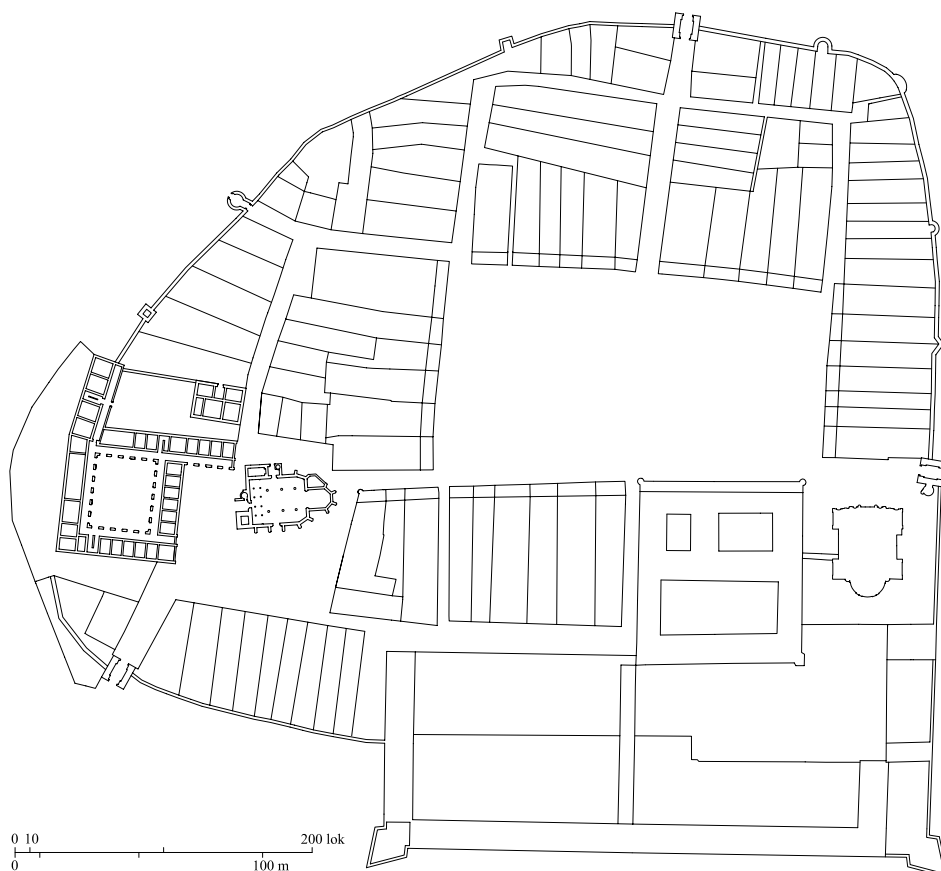
V konvolutu plánů, které byly z městského archivu v roce 1937 předány do jičínského muzea, tuto rozsáhlou a zajímavou sbírku jako první rozpoznal historik Jaroslav Mencl. Některé z plánů, které se mu podařilo identifikovat, pak popsal a otiskl ve své topografii města Jičína.²⁾

Seminář svaté Panny Rosalie, jak je titulován v pramelech 18. století, byl součástí jezuitské rezidence založené v Jičíně vévodou Albrechtem z Valdštejna. Jezuité Valdštejnovi se svým rozpracovaným programem školství a konvertování nekatolíků imponovali, a tak založení jejich koleje v právě získaném jičínském panství bylo jednou z jeho priorit. Dne 22. prosince 1622 již přicházejí první dva Otcové, a i když je zprvu uvítaly jen zavřené městské brány, otvírali již v listopadu 1623 dveře prvních dvou tříd gymnázia. Valdštejn už tehdy stanovil počet studentů nově vzniklé školy na 100 osob a přesvědčoval ostatní českou nobilitu o zaslání svých potomků. Starostlivě dbal i na zajištění jejich ubytování a stravy; nařizoval, ať jsou živeni třikrát až čtyřikrát denně a ať mají denně také pivo. Dodává ale: „vína jim netřeba, jsou mladí, rozhorčili by sobě játra!“³⁾ Poté, co byli v roce 1623 noví studenti k Valdštejnově spokojenosti ubytováni ve všech možných soukromých bytech, přikročil 16. října 1624 k sepsání základní fundace, ve které jmenuje nutnost založení domu pro stanovený počet 100 žáků. Brzy však Valdštejn musel čelit taktice jezuitů, kteří místo stavění trvalého sídla raději zkoušeli, zda by zdarma nezískali ještě další objekty soukromé. Po důrazném vévodově zamítnutí z února 1625 se tak jičínské Patres museli začít starat sami. Do roku 1626 proto koupili řadu domů na Holínském předměstí při východu z fortuny, které dále svým nákladem rozšiřili.⁴⁾

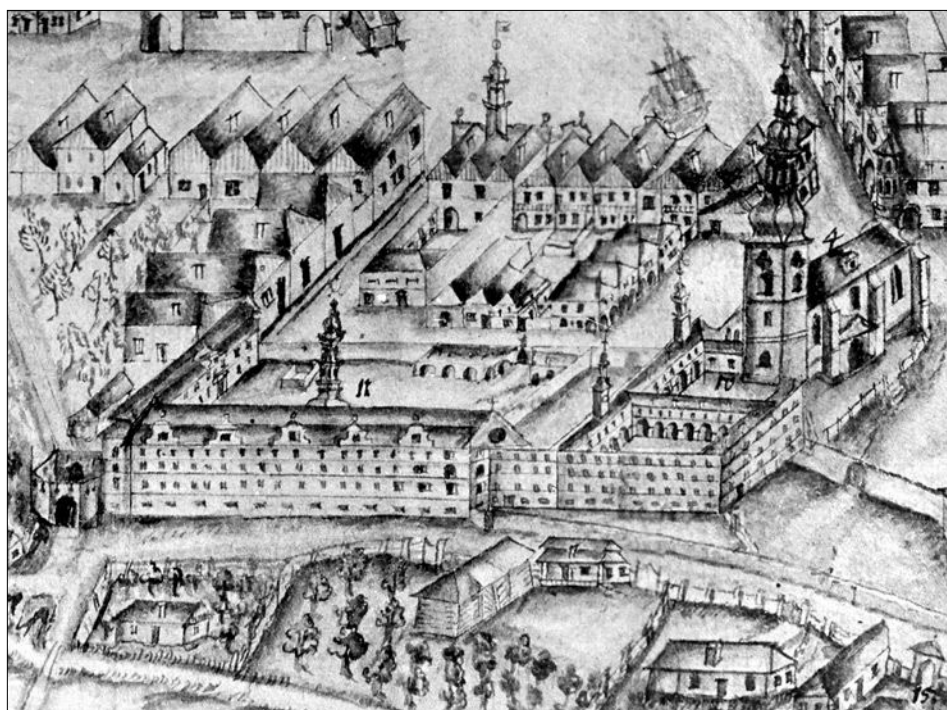
Dne 26. prosince 1627 pak vévoda vydal jezuitům konečnou fun-

dační listinu, ve které podrobně stanovuje i zastoupení studentů v novém semináři. Ze 100 ubytovaných žáků mělo být 20 šlechtického původu a dalších 10 bylo připravováno na kněžskou dráhu. Na všech těchto 30 vybraných žáků se Valdštejn zavázal přidávat pro přilepšení po celý rok natu-rálie. Přitom však stanovil, že adepti na kněžství musí ovládat jak německý, tak český jazyk. Dále mají Otcové šlechticům opatřit oděv sestávající z červeně podšíitého modrého pláště z anglického sukna, s límcem z červeného pravého hedvábí a modrými sponami – tedy v heraldických barvách Valdštejnova rodového znamení. K tomu šaty se střevíci, každý měsíc pár bot z kordovánské kůže a denně čerstvou vypranou košili. V tomto úboru se pak měli učit svobodným uměním, hudbě, písmu a cvičit se v počtech. V listině se také již mluví o staveništi pro seminář vedle koleje, pro které bylo potřeba vykoupit některé měšťanské domy. Počínaje rokem 1628 se vévoda zavázal vyplácet na samotnou stavbu 2000 zl. r. ročně s tím, aby se již v roce 1629 mohlo začít se stavěním. Po dvou letech plánovaného budování se měly již v roce 1630 studenti nastěhovat do nové stavby. Dodáním plánů pak Valdštejn zavázal svoji stavební kancelář.⁵⁾

Tím ale Valdštejnova zakládací vášeň nekončila. Poté, co se třídy gymnázia začaly plnit a žáci postupovali do vyšších tříd, začal frýdlantský vévoda uvažovat o založení univerzity, pro kterou nechal zformulovat 21. dubna 1633 zakládací listinu. Kvalita těchto studií se měla vyrovnat věhlasným univerzitám, odkud chtěl získat i jejich proslulé profesory.⁶⁾ Tuto vizi však přerušila Valdštejnova náhlá smrt a jičínské jezuité se museli v nenadálé situaci snažit o zachování samotné fundace.

Obr. 1: Jičín. Plán města kolem 1634 před postavením jezuitského semináře (kresba P. Uličný, 2004).

Obr. 2: Josef Síkora. Axonometrický pohled na Jičín od západu, 1756. Detail s blokem jezuitského areálu. Seminární budova vlevo, vedle fortny s barbakánem (RMaG Jičín, F 541).

První plán na jičínský seminář nevypracoval nikdo jiný než přední Valdštejnův dvorní architekt Giovanni Pieroni (obr. 3). O jeho autorství svědčí dobový přípis na deskách, do kterých jsou jednotlivé plány složeny. Podle něj byla tato „*idea seminarij*“ zhotovena v roce 1628 „*a domino Pyrro*“.⁷⁾ Pieroniho autorství nepřekvapí. Po smrti Andrea Spezy na jaře tohoto roku byl totiž jediným dostupným architektem, který mohl tento úkol zvládnout. Návrh vznikl v okamžiku, kdy již stálo gymnázium a v proudu bylo i budování koleje. Jediné místo, kam mohl být potřebný seminář situován, aniž by zasahoval mimo obvod města a zároveň byl spojen se školami, bylo území severně od fary, sloužící tehdy ještě jako dočasné obydlí jičínských Otců. Tuto stavbu buď renesančního původu, nebo čerstvě jezuiti vystavěnou, použil Pieroni jako doslovný základ pro rozvinutí plánu semináře. Fara v půdoryse dosahovala zhruba 25 na 34 lokte, tedy obdélníku v poměru 3:4, a tak ji Pieroni mohl vzít jako modul, který pak trojnásobně zvětšil. Tím získal obvodovou figuru novostavby o velikosti 102 na 76,5 lokte. Protože fara nemohla být začleněna do novostavby celá, aniž by nebylo částečně zakryto průčelí škol, stýká se nová část jen se severní fasádou. Spojením staré a nové části tak vznikl útvar s uličním průčelím o délce 127 loktů (75 metrů), které ale bylo k hloubce v poměru 3:5. Základní obrys nové části (o délce 102 loktů) nebyl pravidelný, ale kvůli probíhajícím hradbám zkrácený na severozápadním nároží. V celkovém dojmu ale stavba včetně objektu fary mohla působit symetricky, jako téměř čtvercový blok s krátkými křídly na obou stranách průčelí.

Aby se vyhovělo komunikačním požadavkům, byl vstup do semináře směrem od koleje a škol veden skrze faru, a tak uliční průčelí ztratilo možnost být formálně koncipováno na hlavní vchod. Tři podlaží kolem trojkřídlého dvora byla propojena dvěma schodišti situovanými při protilehlých rozích ambitu. K plánům byl vypracován i popis, jak plyne

z číslování místností, který se ale nedochoval. Přesto je zřejmé, že fara měla asi sloužit jako byt regenta se subregentem. Hlavní, do ulice otočené křídlo, pak v přízemí obsahovalo prostory nezbytné k chodu celého ústavu. Na jeho vysunutém konci byla kuchyně a pekárna, v malém dvorku měly být k hradební zdi přistavěny latríny. Severní křídlo obsahovalo jídelnu a v nároží kapli. Hlavní křídlo patra bylo děleno do rozlehlých vytápěných ložnic pro šlechtické studenty a v křídle severním byla studovna. Poslední podlaží již patřilo celé včetně západního křídla nevytápěným ložnicím chudší části žactva.

Členění fasád bylo záležitostí monotónního řazení oken, které bylo pouze v přízemí hlavního průčelí kvůli hustšímu zastavění příčkami oživeno mezerami, dělicích okna do tří skupin po

šesti. Ambit v přízemí rytmizovaly arkády, vystřídáné v druhém patře plnou zdí s okny. Úkolem těchto plánů ve formě *prima idea* však bylo zejména ukázat možnost prostorového a dispozičního řešení, strohost tohoto pojednání tak nemusela vylučovat případné pozdější bohatší členění některých elevací.

O poloze semináře muselo být rozhodnuto nejpozději v době sepsání zakládací listiny, protože výkupy potřebných domů začaly již po 15. srpnu 1627 a pokračovaly až do roku 1629.⁸⁾ Vše tedy bylo včas připravené pro položení základního kamene, chyběla však zřejmě energie začít v půlce rozestavěné koleje nový stavební podnik. A pak již následoval kritický rok 1630 a Valdštejnovo odvolání z velení armád, které vévoda nemohl jejím strůjci, jezuitskému zpovědníku císaře Ferdinanda II., a tím celému řádu nikdy zapomenout.

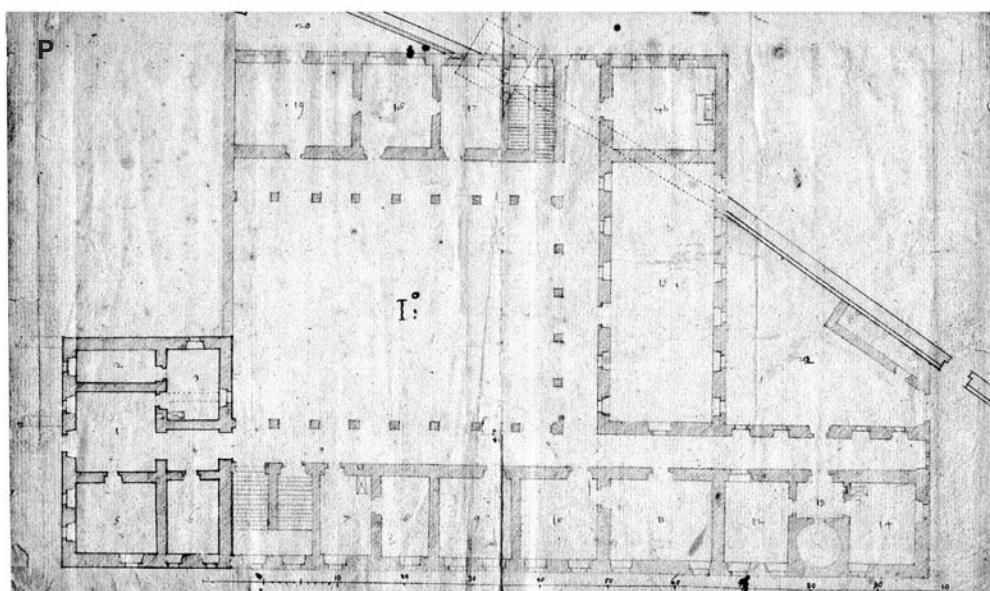
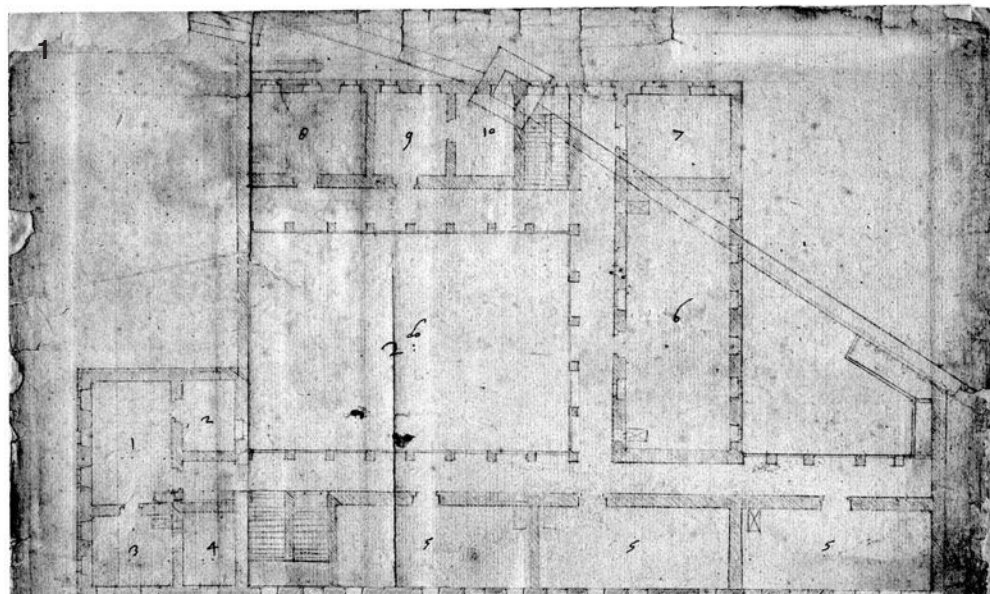
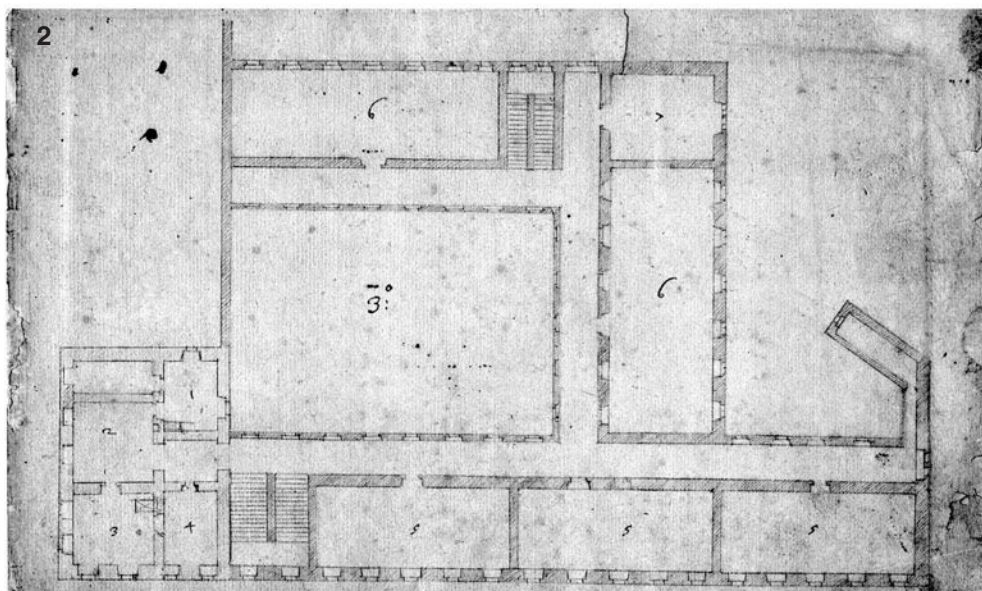
Valdštejn si byl vědom, že jeho školy budou sloužit i bez jezuitů – uvažoval o příchodu piaristů – a nemínil si tak dítě svých plánů nikým vzít. V následujícím období od roku 1630 až 1632 je slyšet o skupování materiálů na stavbu semináře,⁹⁾ ukazující tak na snahu plnit opožděný harmonogram. Změnu přinesl asi až rok 1632, kdy se pod vedením nového Valdštejnova „prováděcího“ architekta Niccolò Sebregondiho opět naplno rozběhly stavební práce v celém městě, a to dokonce na úkor stále nedostavěného casina.¹⁰⁾

Sebregondi byl vytížen i v roce následujícím, kdy pro vévodu vedle dalších projektů vypracoval regulační plán Jičína a také možná i plány na jezuitský seminář. To že byl nějaký nový projekt tehdy připraven, vysvítá z toho, že teprve v tomto roce byly plány na seminář vévodou potvrzeny. Přitom se asi nejednalo o Pieroniho dochované skici, protože aprobované plány byly po Valdštejnově smrti přivezeny stavitelem císaři do Vídně.¹¹⁾ O jejich charakteru není jinak nic známo, je ale pravděpodobné, že buď Sebregondi nebo Pieroni tehdy na vévodův příkaz rozpracoval starší

ideu v podrobnostech „prováděcího“ plánu a zřejmě i s grácií, která mohla zaujmout i samotného císaře.

Pád Valdštejnovy hvězdy nakonec způsobil, že plánovaná seminární budova nebyla již za jeho života postavena. Po jeho smrti pak na tak velkou stavební akci nemohlo být uprostřed třicetileté války bez ochranné ruky mocného zakladatele pomysleni, když ani nebylo jisté, bude-li Valdštejnova jičínská fundace vůbec potvrzena. Tato jistota nakonec přišla s novou zakládací smlouvou, kterou jezuitům v roce 1654 vystavil císař Ferdinand III.¹²⁾ Radostnou atmosféru po této zprávě je nejlépe cítit z obnovené stavební činnosti, jejímž prvořadým cílem bylo dokončení rozestavěné jezuitské koleje. Myšlenky jičínských Otců byly ale také upřeny k semináři, jehož stavba se rozběhla hned v roce 1655. Nešlo však o budování objektu trvalého rázu, ale o jakési blíže nelokalizované dřevěné provizorium, na které daroval dříví hrabě Pavel Morzin, tehdejší pán Vrchlabský a Lomnický.¹³⁾

V souboru převážně anonymních a nedatovaných plánů na jezuitský seminář je jen jediný návrh, který rozvíjí kompoziční figuru, naskicovanou poprvé Giovanni Pieronim (obr. 4). Tak jako Pieroniho předešlý návrh je i sada nového projektu vykreslena ve zjednodušené formě *prima idea* jen v půdorysech tří podlaží bez vyznačení fasád, navíc chybí i označení jednotlivých prostor a příslušná legenda. Neznámý autor zachoval Pieroniho myšlenku využít bývalou faru a spojit ji s hlavním křídlem seminárního areálu. Oproti svému vzoru ale architekt celou novostavbu sloučil do jednoho bloku, byť za cenu šikmého západní zdi, navazující ale na

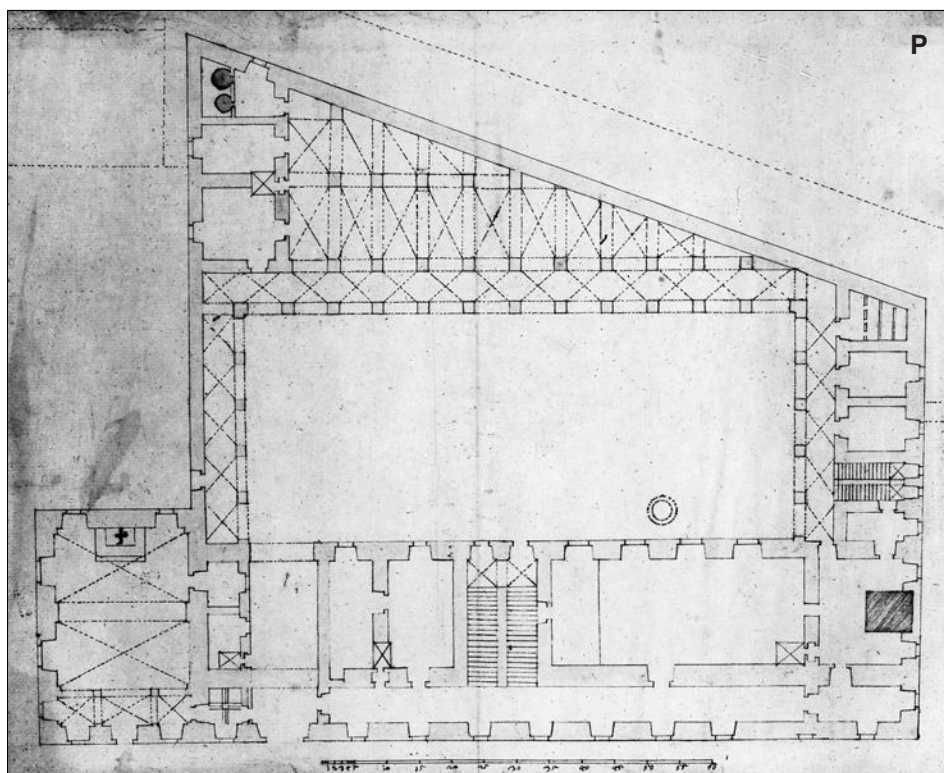
Obr. 3: Giovanni Pieroni. Návrh na seminář jičínských jezuitů. P – přízemí, 1 – první patro, 2 – druhé patro, 1628. 3 x 215 x 335 mm (SOKA Jičín, AM Jičín, J-90B, repro P. Uličný).

vnější fasádu gymnázia. Tato stěna měla také nahrazovat staré městské hradby, které seminář svou hmotou značně přesahoval. Kombinací pravoúhlého nádvoří s tímto nepravidelným obrysem však architektovi vybylo dlouhé trojúhelné křídlo, se kterým si již nevěděl moc rady. V přízemí jej vyplnil obtížně využitelným sloupovým, vedle dvou-pokojové obytné jednotky a chlebné pece. Při nepravidelnosti parcely bylo pochopitelně obtížné tuto figuru sladit s ideálním geometrickým poměrem. Zdá se, že z Pieroniho plánu vzal architekt alespoň proporci 3 : 5, do které vepsal celou hmotu semináře, bez trojúhelné části následující po zalomení pozemku. Pravidelné nádvoří mělo opisovat obdélník o poměru 5 ku 12, o konkrétní velikosti 35 na 84 loktů. Hlavní křídlo s uličním průčelím (včetně fary), prodloužené proti Pieronimu návrhu na 135 loktů, mělo být hluboké 30 loktů oproti křídlu severnímu, zúženému o třetinu.

Při řešení komunikačního schématu se autor zřejmě chtěl poučit z nedostatků předešlého vzoru a vložil hlavní vstup do uličního průčelí, čímž mohl uvolněnou faru změnit v prostornou seminární kapli s kůrem. Místnosti hlavního křídla – tedy počítaje od severu: kuchyni, jídelnu a schodiště – spojovala chodba, otočená dle jezuitského zvyku směrem do ulice. Obě hlavní komunikace, ambit a chodba, nemohly být v přízemí kvůli sakristii kaple, kuchyni a průjezdu přímo propojeny, a tak teprve první patro umožnilo tento okruh uzavřít. V tomto podlaží, stejně jako ve druhém patře, které je vyvinuté pouze nad uličním a severním křídlem, pak mohl architekt rozvinout symetrickou dispozici vytápěných ložnic po stranách schodiště, doplněných menšími obytnými prostorami a latrinami. K analýze návrhu je potřeba doplnit, že si architekt nevyměřil zcela přesně parcelu, a tak by jím využitě zdi fary byly ve skutečnosti vůči novostavbě v mírném úhlu.

Celkem promyšlená hmota stavby, do níž se promítla úvaha o urbanistických souvislostech jak ve vztahu ke koleji a gymnáziu, tak i k městu, stejně jako vytříbené rozvržení jednotlivých jednotek, vše podložené kvalitní rýsovací technikou, nutí hledat autora výkresů mezi předními architekty své doby. Strohé pojetí bez popisů nebo jiných charakteristických prvků však činí toto hledání zatím bezvýsledné, stejně jako důvod proč byl tento plán nerealizován a zda mohl být vypracován vzápětí po potvrzení základní smlouvy.

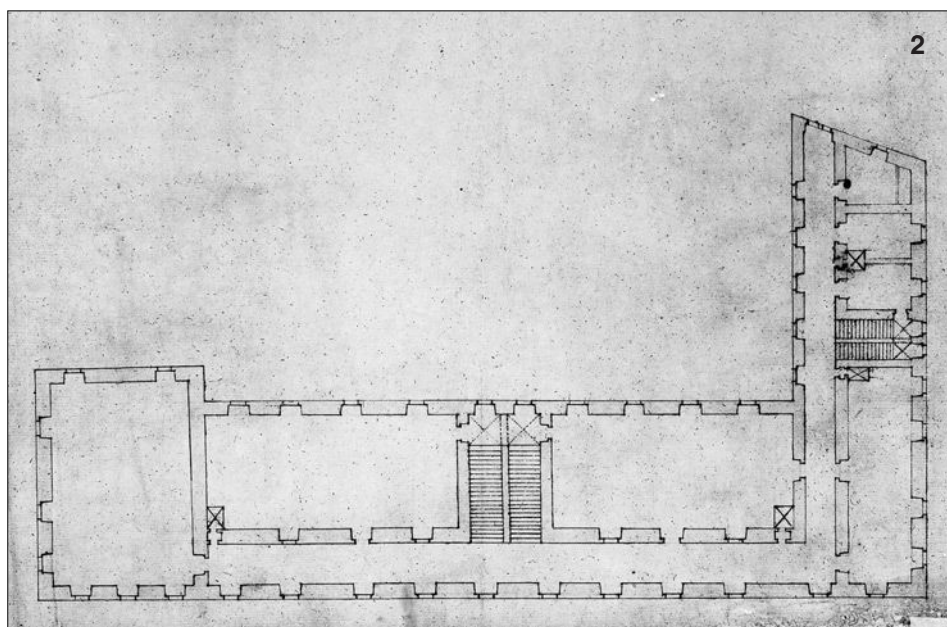
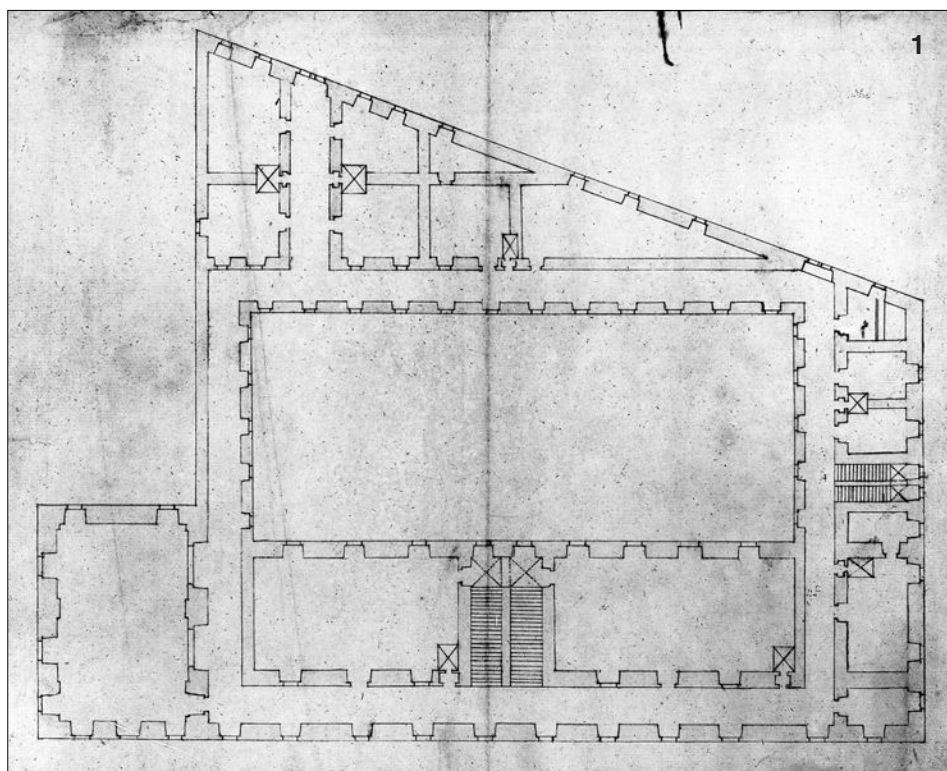
Na začátku 70. let již od dokončení koleje uplynulo bezmála 15 let a o stavbě semináře stále nebylo slyšet. Poznámky o tristním stavu situace však přibývaly ze všech stran, a tak jičínským jezuitům nezbylo než se opět věnovat starému problému a dostát po 40 letech zakladatelově

Obr. 4: Neznámý architekt. Návrh na seminář jičínských jezuitů. P – přízemí, 1 – první patro, 2 – druhé patro kol. 1655 (repro ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

vůli. Královští místodržící a česká komora tehdy upomínala správu dočasněho semináře, aby vybuodovala pohodlnější a prostornější obydlí pro seminaristy, jejichž počet dokonce kvůli nedostatku odpovídajících prostorů od roku 1670 ubýval. Pravou příčinu letitého oddalování stavby prostorného semináře lze asi vytušit z toho, že teprve v roce 1671 byl ukončen dlouhotrvající spor s hraběnkou Helenou Salmovou, která do té doby zadržovala sumu 2 700 zl. Tuto částku přikázal v roce 1654 k důchodu semináře císař Ferdinand III. Hraběnka se tak teprve po 17 letech zavázala, že v určitých lhůtách obnos, který již s úroky činil 3 600 zl., postupně splatí.¹⁴⁾ To byla jistě suma, která mohla dlouho očekávanou stavbu nastartovat. Po jejím splacení pak další události konečně nabraly příznivější tempo, o čemž svědčí kladně vyřízená žádost regenta semináře z roku 1673. Tato žádost, prezentovaná městské radě, se týkala získání většího pozemku, protože místo, které bylo majetkem semináře (od fary po fortnu), bylo podle regenta „hrubě malé a nepostačitelé“. Jičínská obec proto listem ze 21. června 1673 semináři postoupila na věčné časy hradební příkop o délce 115 loktů, začínající u plotu zahrádky za gymnáziem (zde 22 loktů) a končící u fortny (tam 23,5 loktů široký).¹⁵⁾

Údaj o rozměrech darovaného příkopu je důležitý ve vztahu k zbývajícím plánům jezuitské sbírky. Délka příkopu od gymnázia po faru totiž ve skutečnosti nebyla 115 loktů, ale zhruba 135–140 loktů a mezi všemi návrhy lze najít jediný soubor plánů (mimo Pieroniho zcela nerealistickou délku 102 loktů), v nichž se stejná chyba rovněž objevuje. Jsou to celkem tři různé koncepty, z nichž některé byly vykresleny ve stejné podobě dvakrát (jistě pro potřebu více zúčastněných stran), kreslené podle grafické techniky a podoby měřítka jedním autorem. Tyto plány, provedené

vždy jen v úrovni přízemí a postrádající jakýkoli popis, jsou charakteristické podáním nejbližšího okolí stavby, vykreslující podrobně dispozici gymnázia a dokonce i severního křídla koleje.

První z návrhů (obr. 5) ještě situuje seminář zčásti tak, jak to již předvedl Giovanni Pieroni, ale s tím rozdílem, že na uliční křídlo navazuje před fortanou v příčném směru obrovitá hmota severního křídla, vysunutá jako rizalit do ulice. Toto řešení citelně rušilo předchozí Pieroniho urbanistický záměr, snažící se kdysi šikmou ulici narovnat tak, aby odpovídala ortogonálnímu rastru města. Nedokončenost regulace této ulice, započatá jen v nové uliční čáře nárožního Harrachovského paláce (čp. 38), tak dala architektovi příležitost vrátit se do světa krivolakých středověkých

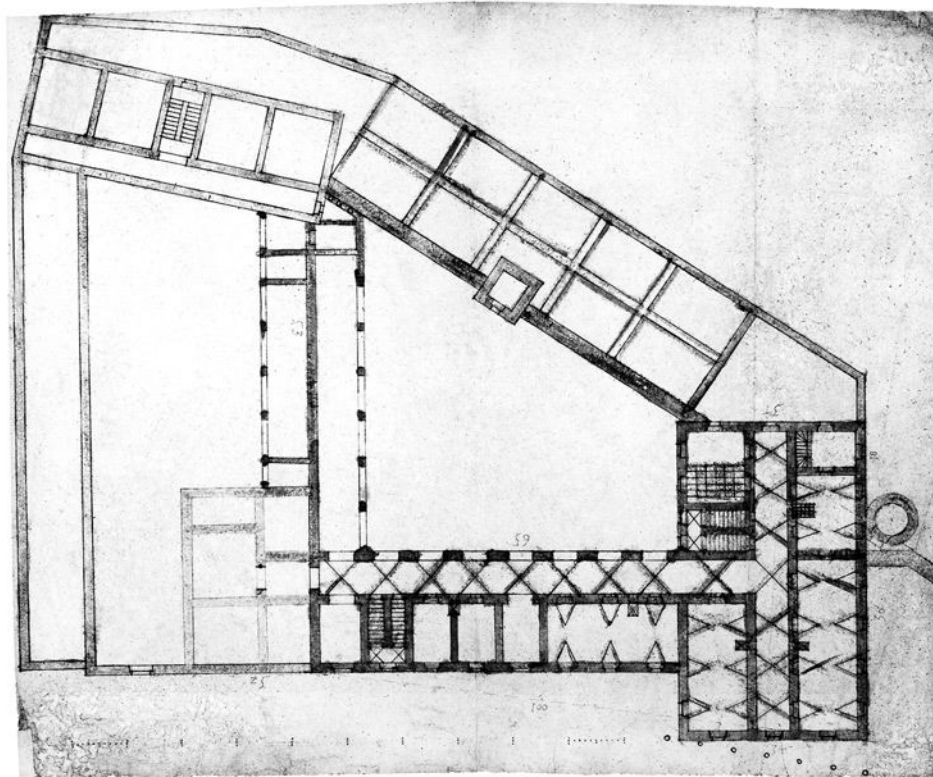
uliček, když se rozhodl střet regulované a staré části ulice zkopírovat do hlavního průčelí semináře.

Podobná úvaha je obsažena i v dalším návrhu (obr. 6), nepůsobícím však již tolik násilně. Architekt se zde ale dopustil jiného prohřešku, když seminární budovy roztrhl do dvou paralelních křídel, spojených jen otevřenou chodbou vedenou podél ulice. Hlavní a delší křídlo situoval k severní straně fary a protáhl jej až k západní fasádě škol. Dvoutraktová dispozice měla chodbu na straně do dvora před gymnáziem, se kterým se pojila tupým úhlem. Nepěkné napojení mělo být zamaskované poněkud staromódním venkovním šnekovým schodištěm se zalamaným pláštěm. V přízemí tohoto křídla pak byla umístěna kuchyně a jídelna, v patrech jistě ložnice a studovna. Druhé kratší křídlo, otočené do ulice k fortně mělo v přízemí sklady, v patrech snad byly plánované ložnice movitějších studentů.

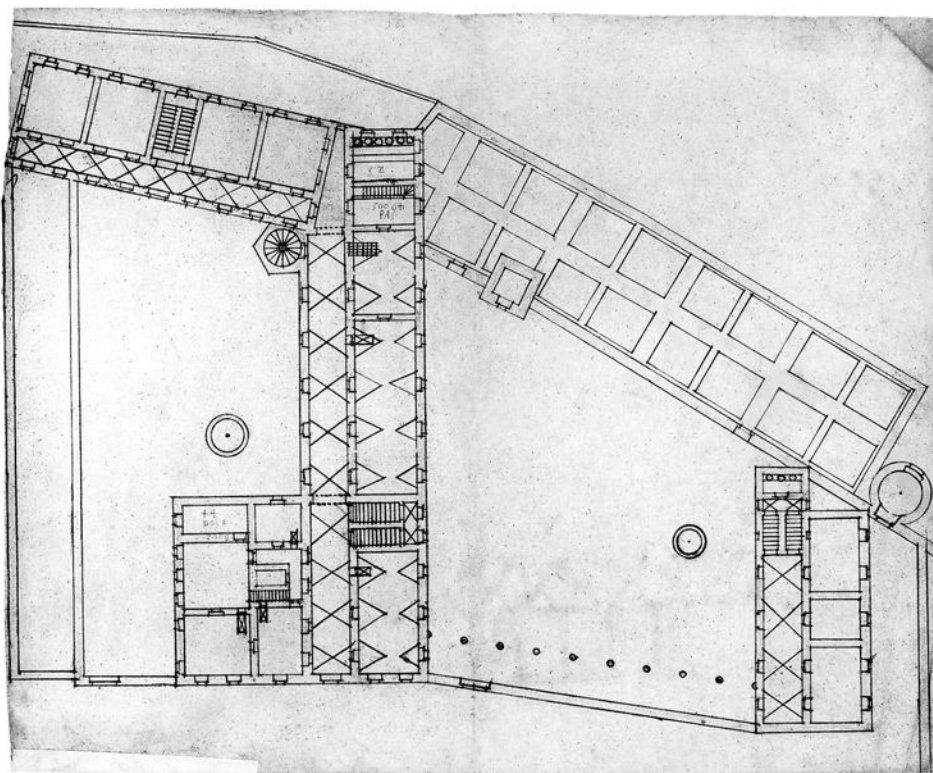
Zato v posledním třetím návrhu (obr. 7) došel tentýž architekt k uspokojivějšímu řešení, které bylo zřejmě předmětem žádosti o získání nového pozemku u hradeb. Celá stavba byla rozložena do dvou křídel formujících tvar písmene L o obrysu 54,5 na 111 lokte, blížící se tak proporcím oktávy (1:2). Navržený obrys ale vznikl za předpokladu, že stavba takto dosáhne barbakánu fortny, ten však ve skutečnosti ležel o celých 25 loktů dále. Jednoduchá dvoutraktová dispozice navazovala komunikačně na gymnázium, z je-

hož chodeb bylo možné (nezakresleným můstkem) přímo procházet do nového semináře. Hlavní křídlo mělo za třetí okenní osou do obou krajů umístěná dvouramenná schodiště, mezi které architekt tradičně vložil v přízemí prostory jídelny, kuchyně a sklad. Ve vyšších patrech by se v tomto křídle jistě objevily velké ložnice, zatímco v krátkém křídle severním mohly být pokoje regenta a subregenta. Nepravidelný dvůr obíhala při obvodových zdech přízemní sloupová arkáda.

Pokud je výše předložená úvaha správná, pak se soubor těchto tří návrhů vyvíjel někdy v roce 1673 nebo krátce před ním. Na druhou stranu nelze pominout výraznou archaičnost některých detailů jako venkovního šnekového schodiště či sloupové arkády nádvoří, které byly spíše běž-

Obr. 5: Jan Patočka (?). Návrh na seminář jičínských jezuitů. První varianta. Přizemí, asi 1673. 303 × 400 mm (repro ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Obr. 6: Jan Patočka (?). Návrh na seminář jičínských jezuitů. Druhá varianta. Přizemí, asi 1673. 303 × 400 mm (repro ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

nou součástí renesančních a rudolfinských architektur. Výjimečná je také architektova znalost celého areálu, kterou doložil vykreslením půdorysu severního křídla koleje, dokončovaného před rokem 1659.¹⁶⁾ Zakreslena je i drobná

vstupní hala koleje na konci tohoto křídla, jehož výrazně archaický portál byl osazen v roce 1647.¹⁷⁾ Autor všech tří návrhů mohl být proto s jezuitskými stavbami spojen již dříve, a to při jejich dokončování. Archaický projev by dále mohl prozrazovat i jeho místní původ, v provinčním prostředí postvaldštejnského Jičína dobře představitelný, i když také čerpající z umění vévodových stavitelů, kteří se ve městě usadili. Jedním z nich byl Jakub Maczeta, jehož zeť Jan Patočka vedl v roce 1662 do stavbu hřbitovního kostela Nejsvětější Trojice na Novém Městě.¹⁸⁾

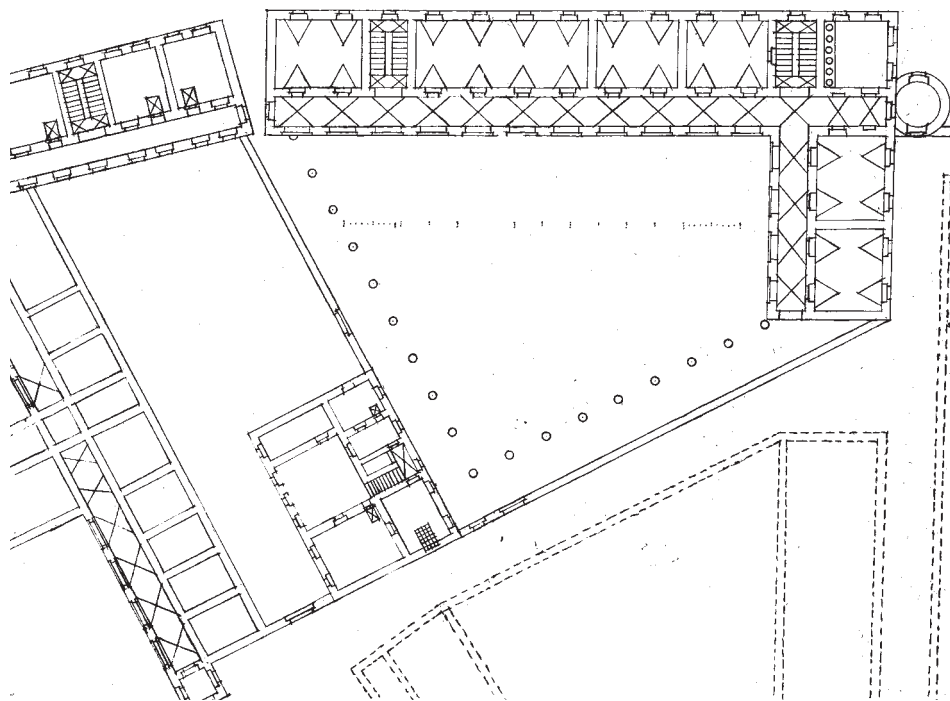
O tvorbě tohoto mistra zatím není mnoho známo. Pokud je ale totožný s Janem Jiřím Patočkou, se kterým byla dne 13. března 1673 uzavřena smlouva na stavbu rybářské chaty pro hraběte Černína u Dolního Bouzova nedaleko Sobotky (asi 20 km od Jičína),¹⁹⁾ pak byl ještě činný právě v době, kdy asi tyto tři plány vznikaly, a mohl tak být i jejich autorem.

Vybavení plánem místa známého architekta a se souhlasem jičínské obce, mohl regent spravit o svém záměru další instanci: jičínského pána, hraběte Jana Norberta ze Šternberka. Ovšem zde se již kladného přijetí nedočkal a jeho žádost o získání potřebného pozemku byla odmítnuta. Jaroslav Mendl viděl za tímto zamítnutím důsledek sporu o obilí, kteří tehdy jičínští Šternberkové vedli se svými sousedy z Tovaryšstva Ježíšova.²⁰⁾ Tato potíž ale asi mohla být sotva tím pravým důvodem, když Šternberkové s jezuity po léta pěstovali dobré vztahy, oplácené adorací rodu z pera pátera Jana Tannera, či radami Bohuslava Balbína.²¹⁾ Spíše se mohlo jednat o nedorozumění ve věci architektury. Hrabě Jan Norbert měl jistě stejně jako jeho starší bratr Václav Vojtěch, pozdější stavitel proslulé vily v pražské Tró-

ji, vytříbené představy o architektuře, které si obohatil společnou kavalířskou cestou po Francii a Itálii.²²⁾ Nebylo by se proto čemu divit, že celkem průměrný návrh minil hodit do koše, a že se tedy v jezuitském archivu dochoval mno-

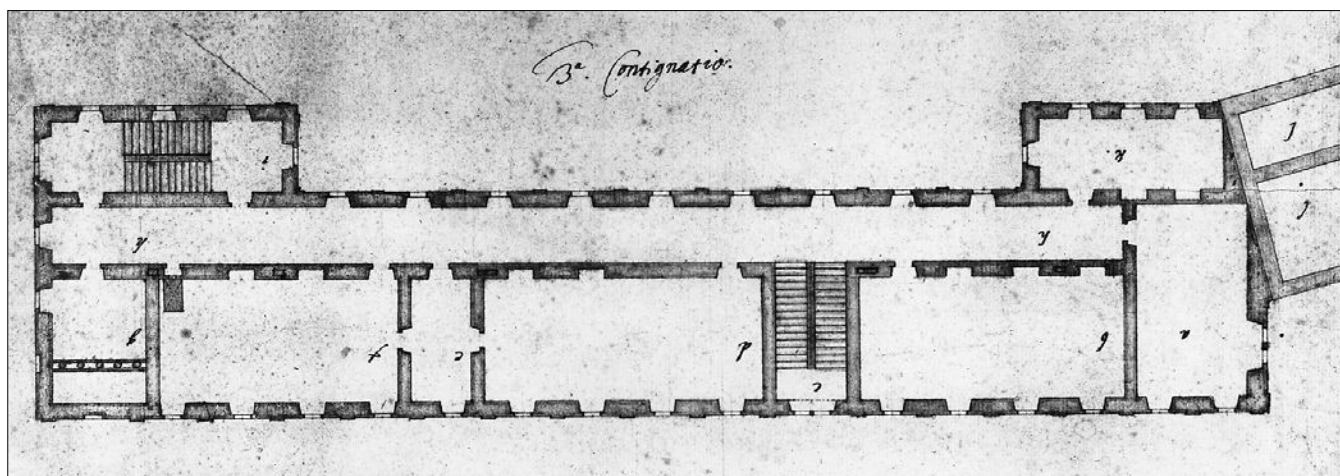
hem vytríbenější návrh, řešící dispozici a kompozici téže parcely s opravdovým stylem. Tento návrh je reprezentován půdorysem druhého patra (obr. 8) a hlavně detailně a ve velkém měřítku vykresleným hlavním průčelím (obr. 9).²³⁾ K plánům se také dochovala úplná legenda.²⁴⁾

Jediné, co bylo tehdy zachováno z předešlého návrhu, byla parcela mezi školami a fortanou, vysunutá většinou plochy za městské hradby. Nový architekt si tento pozemek zřejmě znovu změřil, protože je jeho návrh již bez chyby, jenž prozradila stáří předešlé sady konceptů. Když zjistil správné dimenze využitelného prostoru, rozprostřel hmotu celé stavby do délky 140 loktů až k samotné fortně, a tu pak na obou koncích dvorního průčelí akcentoval dvěma výraznými rizality. Při dané délce 140 loktů získal architekt vhodnou hloubku stavby zahrnující i rizality pomocí proporce 1 : 4, která mu tak vygenerovala boční fasádu o šířce 35 loktů. Hloubku samotného „těla“ bez akcentů pak určil na 25 loktů, čímž rizality v proporcí 1 : 3 o šířce 30 loktů vystoupily o deset loktů. I když se dochoval jen návrh posledního patra, je pomocí přiložené legendy a pozdějších variant vycházejících z tohoto návrhu možné rekonstruovat celou dispozici. Na jihu, kde se seminář měl napojit na gymnázium, byla dvoupodlažní kaple, následovaná v přízemí nemocnicí a bytem regenta s ložnicí a světnicí. Za ním bylo dvouramenné schodiště, které uvolnilo centrální postavení velkému sálu jídelny. Severní díl přízemí pak byl zcela vyhrazen hospodářskému zázemí: za jídelnou následoval samostatný prostor pro stolování, dále kuchyně, dispensář, za nímž byly při severní fasádě umístěny latríny. Všechny místnosti spojovala chodba podél hlavního průčelí, odkud bylo přístupné i druhé schodiště v severním rizalitu. Náplň jižního

Obr. 7: Jan Patočka (?). Návrh na seminář jičínských jezuitů. Třetí varianta. Přízemí, asi 1673. 303 × 400 mm (repro ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

rizalitu legenda přímo neuvádí, šlo ale jistě o předsíň kaple. V patře se opakovala skladba z přízemí s tím, že hlavní sál byl vyčleněn studovně, sledované na severu pokojem učitele, studovnou šlechticů a opět záchody. Jižní polovina začínala patrem kaple, která měla být obohacena kruchtou pro hudebníky vystavěnou v rizalitu, doprovázenou místností na sklad nástrojů a pro hudební zkoušky. S kaplí opět sousedila nemocnice, jistě vybavená oknem pro sledování bohoslužeb, následovaná bytem regenta s ložnicí a pokojem. V dochovaném plánu druhého patra vyznačil architekt po obou stranách schodiště nevytápěné ložnice, nad kaplí sklad pro potraviny a sušené ovoce. V severní části pak malou ložnici učitele, následovanou vytápěnou ložnicí studentů a nakonec záchody. Popis také odhaluje rozvržení suterénu, ke kterému se nedochoval plán ani v sadách pozdějších návrhů. Přímě pod kaplí měla být světnice, dále sklady vína, ovoce, zeleniny a schodiště. Pod jídelnou bylo

Obr. 8: Giovanni Domenico Orsi (?). Návrh na seminář jičínských jezuitů. Druhé patro, kol. 1673–1679, 250 × 495 mm (repro ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Obr. 9: Giovanni Domenico Orsi (?). Návrh na seminář jičínských jezuitů. Průčelí, kol. 1673–1679, 392 × 1080 mm (SOKA Jičín, AM Jičín, J-90B, repro P. Uličný).

rozměrné skladiště dříví, vedle pak prostor pro uložení masa, dále pekárna, pokoj pro čeleď a záchody. Pod kaplí bylo nakonec nejméně vlnivé místo celé stavby: vězení pro žáky.

K půdorysu připojil architekt návrh dvorního průčelí, které jistě uspokojilo hraběcí vkus, ale zároveň určitou střídmostí mohlo vyhovovat i požadavkům jezuitského řádu. Průčelní panoráma, které se mělo příchodnímu otevřít po vejíti na seminární dvůr, rozložil architekt do 15 okenních os. Reliéf budovy byl modelován krajními rizality se třemi okenními osami a menším výstupkem hlavního vchodu na střední ose. Celá stavba se zdvihala z rustikovaného soklu přízemí z vypichávaných bos, vylehčeným řadou slepých arkád s hladkým povrchem. Celkem deset oken, vložených do slepých stěn arkád středního dílu a severního rizalitu, mělo mít rám obtěžkaný ze tří stran sduženými klenáky. Rozpětí jednotlivých arkád, a tak i tvar jejich archivolt musel být změněn v jižním rizalitu, který byl kvůli napojení na gymnázium výrazně užší než jeho severní protějšek. Tímto prostorem definované úzké průchody portiku kaple dostaly půlkruhový záklenek, který se pak u širších arkád středního pásu přízemního soklu protáhl do půlelipsy.

Na tento solidní základ kompozice pak architekt nasačil dvě hladce omítaná podlaží, rytmizovaná vysokým řádem pilastrů, sdužených jen při nárožích rizalitů. Vertikalitu stěn zdůraznily i štukové pásy mezi okny obou pater a vynechání architrávu s vlysem. Horizontální linie jsou zde tak přítomny pouze ve spodní partii prvního patra v podobě průběžné parapetní římsy a ve zdůraznění piana nobile snížením a zjednodušením oken posledního patra. Zajímavé napětí přineslo odlišné členění střední části a obou rizalitů, opět vynucené krátkostí jižního rizalitu, kde již nebylo místo pro pilastry mezi okenními osami. Rizality tak, i když to měly být výrazné plastické prvky, působí v detailu celkem ploše, díky čemuž by se oko příchodního ještě více koncentrovalo na střední část. Zdá se, že právě tam zastihlo do této chvíle sebevědomého designéra obtížné řešitelné dilema. Jistě by nejraději, tak jak si o to říkala celá kompozice (a jak nakonec bylo i realizováno), vyvrcholil hlavní osu stavby výrazným akcentem věže. Byly to ale právě asi známé požadavky střídmosti, které musel u svého klienta respektovat a které zřejmě nedovolovaly více, než nad hlavním vcho-

dem vyklenout jeden oblouk loggie a ve zcela jednoduché střešní architektuře nechat vyrůst disproportionálně malou dřevěnou zvonici (jediný štít měl uzavírat jen severní fasádu). Jisté váhání v tomto místě ukazuje i pravoúhlý portál hlavního vchodu, který byl nejspíš do návrhu vkreslen až do datečně, jak by se zdálo z toho, že papír již neunesl lavírování beze skvrn.

Komponování průčelí i rozvržení dispozice semináře ukazuje na dobrého a v kompozicích zběhlého architekta, schopného řešit překážky dané nepravidelností místa. Takový architekt, kterých se tehdy v českých zemích nepočítalo mnoho, jistě v Jičíně pro církevní řád nenavrhl svoji první stavbu. Mělo by být proto možné určit autora návrhu porovnáním s jinými stavbami této doby. Nejbližší obdobu v předloženém řešení, používající u jezuitských staveb běžné členění vysokým pilastrovým řádem střídaným vertikálními pásy okenních os, má průčelí jezuitské koleje v Kutné Hoře. Na její stavbu a na vybudování uličního průčelí s kamennými ostěními oken, vybavené podle pokynů plánu „*lizénami s náležitými hlavicemi a římsami*“, uzavřel v březnu roku 1667 rektor koleje P. Joannes Moticius smlouvu s pražským stavitelem Giovanni Domenico Orsim.²⁵⁾ Ohromná hmota tohoto realizovaného průčelí o celkem 33 okenních osách ukazuje v detailu téměř identické rozvržení jako plán na jičínský seminář, lišící se jen větší bohatostí. Hloubku průčelí pater také navíc rozčlenila ještě jedna vrstva lizénového rámce, vloženého pod pilastry. Více do hloubky jsou vyvinuté i vertikální meziokení pásy, probrané polí hrubé omítky a bohatší formu získaly také hlavice pilastrů a podokení pás. Protože se zde architekt nemusel starat o nepravidelnost dispozice, jsou proti jičínskému plánu všechny přízemní slepé arkády završené půlkruhovou arkádou, rámování oken sduženými klenáky je ale jinak zcela identické. Největší rozdíl pak leží v tvarování rizalitů, které byly v Kutné Hoře vyvinuty z prostorových důvodů jen ve formální hloubce, a protože byly včetně středního z nich korunovány dvoupodlažními věžemi, dosahovaly také pouze šíře dvou okenních os.

Srovnání obou architektur tedy ukazuje na stejného architekta, přičemž rozdíly obou staveb vyplývaly jen z odlišných požadavků a možností u každé z nich. Giovanni Domenico Orsi, který byl autorem základního konceptu kut-

nohorské koleje, však není s jistotou uváděn i jako architekt jejich průčelí,²⁶⁾ i když se jeho autorství zdá velmi pravděpodobné. Blízko k členění horních pater, posazených na bosovaných sokl přízemí a rámovaných mělkými rizality, má Orsiho doložená práce karmelu u sv. Havla na Starém Městě pražském, založeném v roce 1671.²⁷⁾ Orsiovský rukopis se však také mohl změnit k nepoznání, pokud k tomu byl přinucen podmínkami, jako při stavbě profesního domu na Malé Straně v Praze. K němu vyhotovil plány někdy v letech 1672–1673, tedy v době, kdy pražští jezuité dostali známý dopis, v němž představený řádu P. Gianpaolo Oliva důrazně nabádal, aby si při stavbě nových budov nebrali vzor ze staroměstského Klementina, ale požadovali stavbu architektonicky prostou.²⁸⁾ Je možné, že tato žádost byla včas prezentována i jičínským Otcům, kteří byli právě v roce 1673 v procesu navrhování nové části jejich rezidence, což by mohlo také být i jedno z vysvětlení, proč je dochovaný návrh na seminář výrazně prostší, než již dříve založená kolej kutnohorská.

Jičínský seminář by navíc nebyla jediná Orsiho velká stavba pro hraběcí rodinu Šternberků nebo projekt, který by vypracoval za jejich účasti. Podle nově nalezených zpráv se Domenico Orsi zasloužil o nejslavnější z nich – o vilu Tróju, kterou si na dohled od Prahy nechal stavět Norbertův bratr Václav Vojtěch. Orsi tuto stavbu nejen v posledních měsících života až do své smrti v července roku 1679 vedl, ale také sám navrhl.²⁹⁾ Plány na ni pak musely být hotové nejpozději v roce 1678, ze kdy jsou dochovány první údaje o stavebních aktivitách, ale počítat lze jistě i s dřívějším datem. Někdy do let 1673–1679, s předpokládaným Orsiho autorstvím, lze položit i vznik návrhu na jičínský seminář, který ač nerealizovaný, se stal modelem pro pozdější návrhy a konečnou realizaci.

Tak jako u předešlých návrhů, ani u zatím posledního z nich není nic známo o tom, proč byl i tento „prováděcí“ projekt nakonec odložen ad acta. Poté, co další jednání na dlouhá léta zřejmě uvázla na mrtvém bodě, vstoupila do života jičínských jezuitů nevídaná událost, která měla ale nakonec přinést již po generace odkládanou realizaci stavby. V roce 1681 celé město včetně koleje, škol a kostela do základů vyhořelo. Požár tehdy přeskočil na jezuitské stavby od měšťanských domů přes „seminář“, za který tehdy dosud sloužila bývalá fara.³⁰⁾ Když byly o rok později provizorně slámou zakryté konstrukce opět odkryty druhým požárem, zaviněným tentokrát nedbalostí samotných Otců,³¹⁾ byl v témže roce 1682 do Jičína konečně převelen specialista na řádové stavby – jezuitský „delienator“ Tobiáš Gebler (hned poté co dokončil přípravu spojené se stavbou nové jezuitské koleje v Jihlavě).³²⁾ Jeho jičínská mise byla jasná, ja-

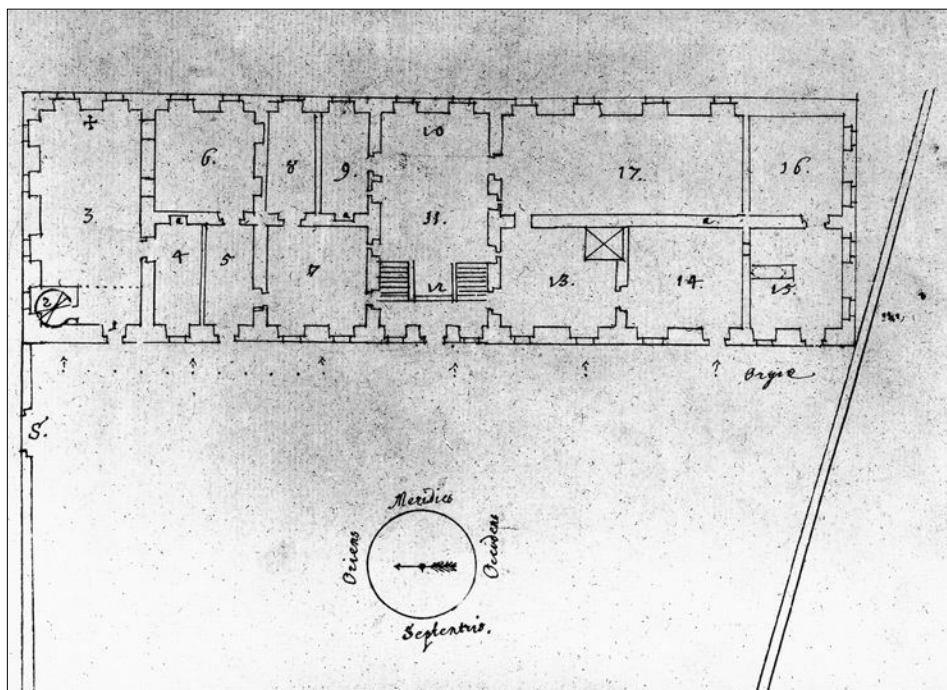
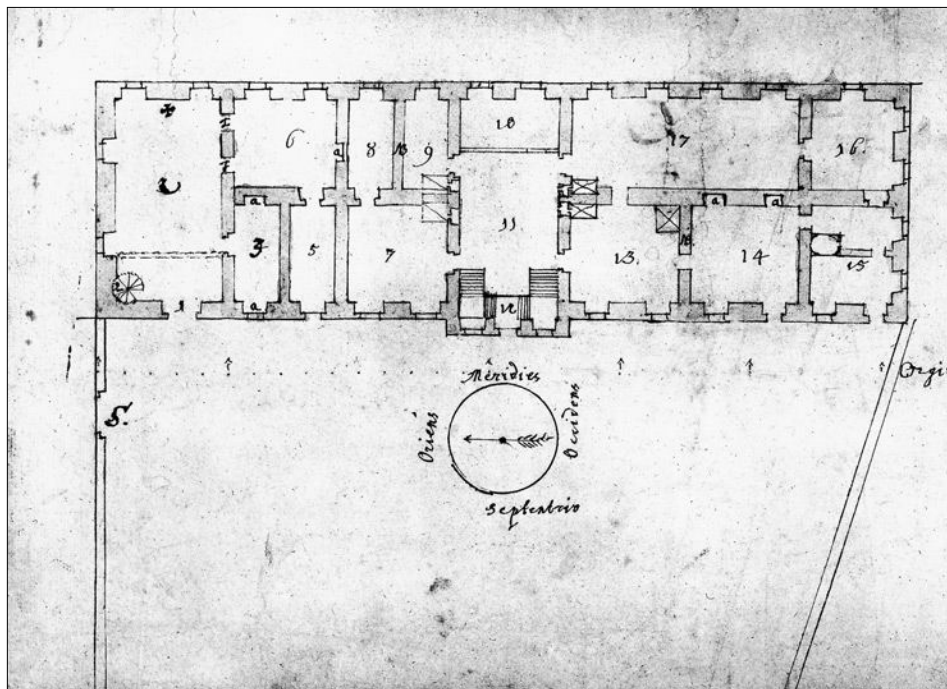
Obr. 10: Jezuitská kolej v Kutné Hoře. Pohled od severozápadu na severní část hlavního průčelí (foto P. Uličný, 2005).

ko „*praefectus fabricae*“ řídil nejnnutnější opravy koleje a škol, a když tyto byly skončené, přišla opět na řadu věc semináře. Tak jako v řadě svých předcházejících akcí vypracoval v roce 1683 i pro jičínské jezuity ideový návrh, naskicovaný pouze v půdoryse přízemí (obr. 11). Návrh provedl ve dvou téměř shodných variantách, doplněných legendou „*Descriptio Idea pro Seminario S. J. Giczini. 1683*,“ popisující i rozvržení pater.³³⁾

Po nezdaru s projektem vyžadující získání pozemku podél hradeb k fortně, zvolil Gebler defenzivní návrh, využívající toho, co bylo k dispozici. Tak jako již některé předchozí návrhy vyšel z budovy fary, kterou ale protáhl nikoli podél ulice, ale směrem ke gymnáziu. Minimální prostor, který zde měl k dispozici, mu ale ani neumožnil spojit všechny prostory podélnou chodbou. Kvůli tomu se jeho dispozice podobá labyrintu místností různých velikostí a funkcí, kterými by se muselo procházet z jednoho konce na druhý. Hlavní vstup do tohoto labyrintu nenechal vyústit do stísněného dvorku proti koleji, ale do volného pozemku směrem k fortně, do kterého se mělo vjíždět branou v uliční zdi.

Aby alespoň trochu dostal své pověsti znalce architektury, rozvrhl hmotu stavby s pomocí ideálních proporčních vztahů. Pevnou jednotkou mu zde byla delší stěna fary, kterou vyměřil na 9 sáhů, přičemž novostavbu určil v délce 31 sáhů. Do této figury vložil z obou stran dva obdélníky o stranách 9 a 18 sáhů, tedy v proporcích oktávy (1 : 2). Jejich přeložením pak získal prostor o šířce 5 sáhů, kterým definoval vstupní halu, respektive střední rizalit první varianty. Celkovou délku semináře však naměřil s nemalou chybou, a tak by jeho stavba ani nemohla být takto dlouhá, aniž by neubořila část gymnázia.

Rozvrh místností začínala kaple, vložená do dvou podlaží bývalé fary, přístupná vlastním vchodem zvenčí. K ní se vázala sakristie a také nemocnice, do které se zvenčí vcházelo samostatnou chodbou. Dbalý Gebler v popisu na plá-

Obr. 11: Tobías Gebler. Variantní návrhy na seminář jičínských jezuitů. Přízemí, 1683 (repro ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

nu zdůraznil okna, kterými mohli pacienti být přítomni sloužené mši. Ze střední haly vedlo při průčelí trojramenné schodiště a také vstupy do bytu subregenta na jedné a kuchyně s jídelnou na druhé straně. Za kuchyní byla pekárna a vedle moučnice. V patře byly mezi kaplí a halou místnosti regenta, učitele a ložnice šlechticů. Dále nad jídelnou studovna sousedící s ložnicí, druhou studovnou a skladem. Místo regulérního druhého patra následovalo finančně méně náročné podkroví, které mělo zaujmout ložnice pro chudší žactvo.³⁴⁾

Prosté stavbě členěné jen rytmem okenních os prospělo zdůraznění hlavního průčelí středním rizalitem. Protileh-

lá fasáda do nádvoří měla naopak nároží akcentována odsunutím jedné nebo dvou posledních okenních os. Tyto dobře řešené detaily však nemohly vyrovnat urbanistickou degeneraci, kterou svým plánem chystal celému jezuitskému souboru. Nejenže prakticky zaslepil polovinu průčelí škol včetně hlavního vchodu, takže z ní zbývalo sotva pár okenních os, degeneroval i prostranství před ní, měnící jej ke škodě průčelí a nástupu do renomované školy v úzkou ulici.

Asi není překvapující, že takováto stavba nemohla být ani za stávajících nutných podmínek realizována. Snad ale tento „nemožný“ návrh posloužil k obnovenému jednání o získání již před deseti lety požadovaného pozemku za městskými hradbami. A tentokrát byli jičínští jezuité s pomocí hrozivé kulisy ohořelých staveb úspěšnější. Po jednání s hraběnkou Isabellou, vdovou po hraběti Norbertovi ze Šternberka, se 2. května 1684 vypravila osobně shlédnout stísněnou dočasnou budovu hejtmána panství, primase jičínské obce a několik členů městské rady, při jejichž přítomnosti vykázala rektorovi a regentovi semináře dříve požadované místo za městskými hradbami. V přítomnosti hraběnky pak jezuité ještě vykolíkovali nový pozemek a zaplali dar do městských knih.³⁵⁾

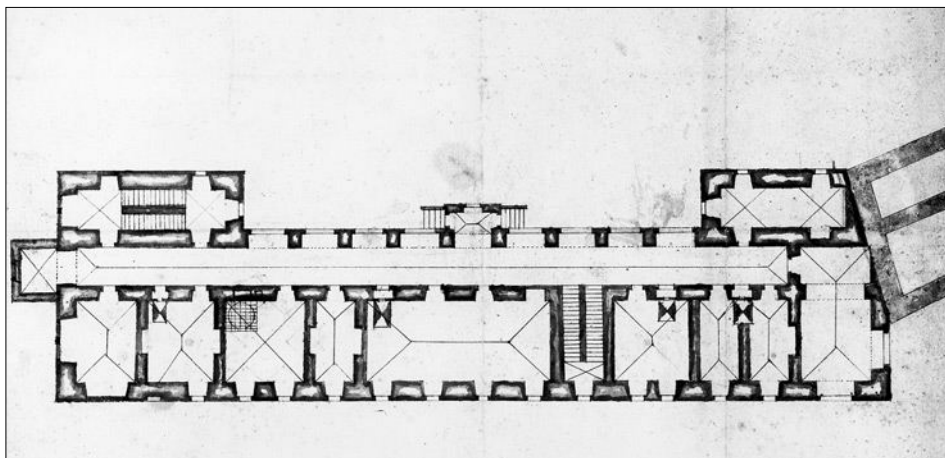
A tak věci kolem stavby semináře konečně dostaly po více jak 50 letech svůj spád. Ve svém archivu jičínští jezuité oprášili Orsiho starý projekt a květen téhož roku již byl ve znamení příprav pro velkou událost položení základního kamene. K slavnosti se přikročilo dne 22. května 1684 za přítomnosti hraběnky Isabely se svými dětmi, hejtmána panství Jiřího Jana Peteoli, rychtáře Jiřího Baptysty, jičínského primase a purkmistra na jedné straně a na straně druhého rektora jičínské koleje P. Františka Banovského, regenta semináře P. Pokbingera, subregenta P. Václava Erinacea a *baumistra* Francesca Ceresoly, vedle vojenského regimentu a zástupu měšťanů. Ten den byl vyměřen pozemek kdysi jezuité žádaný, tj. „ten díl zdi městské, příkop a nadepsané místo až po cestu obecni“. Hned druhého dne, 23. května, pak byl regentem vyměřen celý obvod budoucího semináře a vykopán „grunt“ pro uložení základního kamene. Od kolejni zahra-

nosti se přikročilo dne 22. května 1684 za přítomnosti hraběnky Isabely se svými dětmi, hejtmána panství Jiřího Jana Peteoli, rychtáře Jiřího Baptysty, jičínského primase a purkmistra na jedné straně a na straně druhého rektora jičínské koleje P. Františka Banovského, regenta semináře P. Pokbingera, subregenta P. Václava Erinacea a *baumistra* Francesca Ceresoly, vedle vojenského regimentu a zástupu měšťanů. Ten den byl vyměřen pozemek kdysi jezuité žádaný, tj. „ten díl zdi městské, příkop a nadepsané místo až po cestu obecni“. Hned druhého dne, 23. května, pak byl regentem vyměřen celý obvod budoucího semináře a vykopán „grunt“ pro uložení základního kamene. Od kolejni zahra-

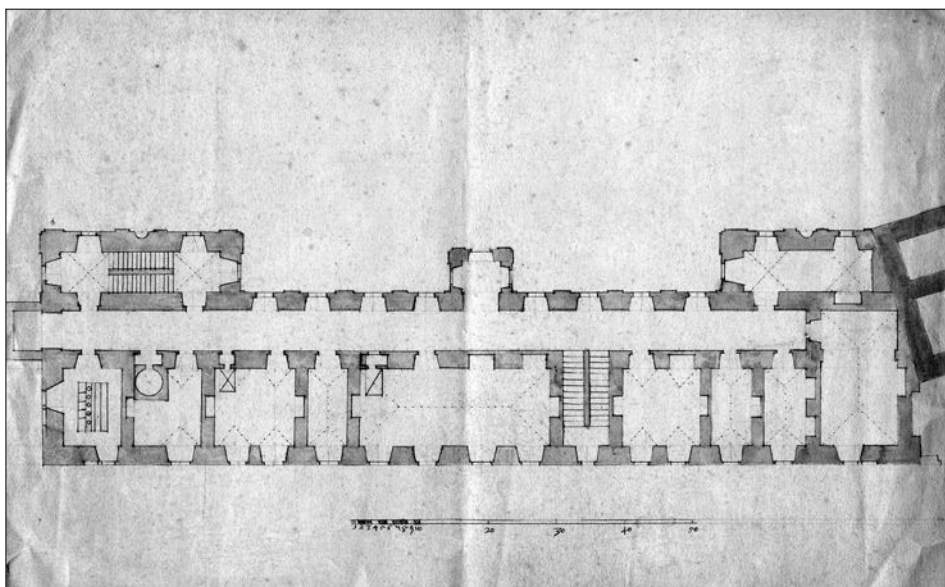
dy se vystrojilo procesí se dvěma nosítky pro spodní a horní část kamene, které za zvukného troubení, bubnování, zpěvu a „musicírování“ na rozličné nástroje dorazilo na místo. Do nitra kamene byly vloženy olověné tabulky s nápisem, schránka s relikviemi svatých, „španělský křížek a zrna sv. Jany“, a za příslušného ceremonielu byl provinciálem české jezuitské provincie P. Bartoloměje Cuthelia kámen uzavřen.³⁶⁾

Následující období pak jistě vyplnilo zajištění stavebního materiálu, lámání kamene, pálení cihel a vápna a nasmlouvání stavebního podnikatele, který by seminář provedl. První stavební práce jsou zaznamenány hned v roce 1685, kdy „byla šťastně vyvedena nad základy do výšky více loktů zed“, jejíž délka činí 130 loktů“, a v dalším roce již stavba dosahovala výše druhého patra.³⁷⁾ Teprve ale začátkem roku 1686 byly strženy městské zdi s baštou Kyselkou. Kácení dřeva na začátku příštího roku ukazuje, že hrubá stavba již byla hotova a chystal se krov. Během tohoto roku pak přicházejí i truhláři a sklenáři a na konci roku je již malována a zlacena střední věž. O rok později se stejně jako ještě v roce 1692 dokončuje vnitřek, kdy veškeré práce končí. Celkový náklad bez přípravných prací dosáhl 27 740 zl.³⁸⁾ Celá stavba sloužila v souladu s Valdštejnovým založením k ubytování 90 žáků,³⁹⁾ přičemž deset zbývajících školených na kněze zřejmě pobývalo jinde.

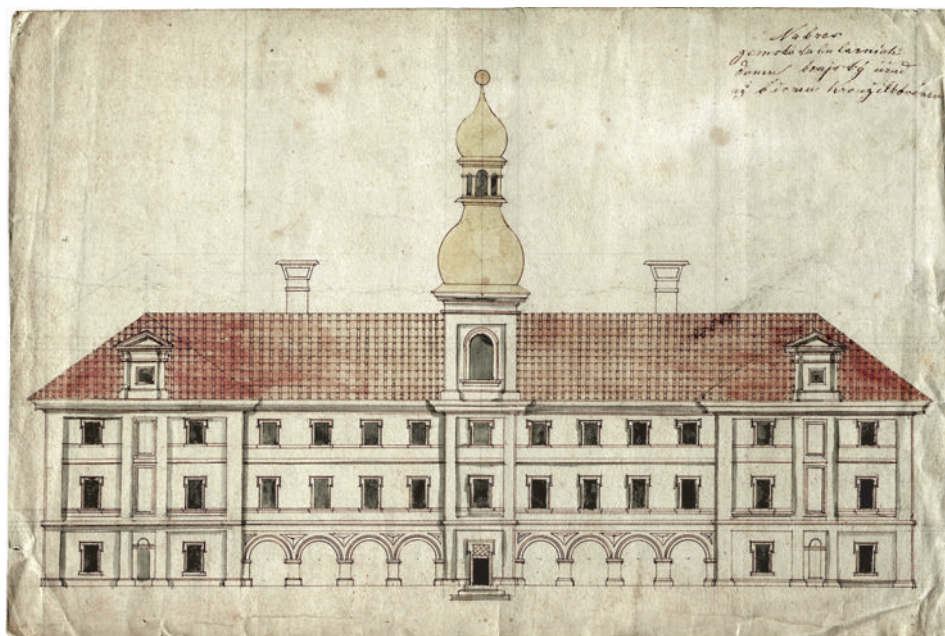
V dochovaném a podrobném výkazu prací na stavbu semináře je po celou dobu stavby zmiňovaný „prováděcí stavitel“ Ondřej de Gaudri z Prahy, označovaný jako architekt nebo *pau-meister*, s celkovým příjmem 264 zlatých od dubna 1686 do října 1690.⁴⁰⁾ Po jeho smrti v březnu roku 1692 byl k dokončení stavby povolán mladoboleslavský architekt Francesco Ceresolla, který v květnu téhož roku obdržel výplatu 8 zlatých.⁴¹⁾ Jeho účast při pokládání základního kamene již v roce 1684 ale ukazuje na

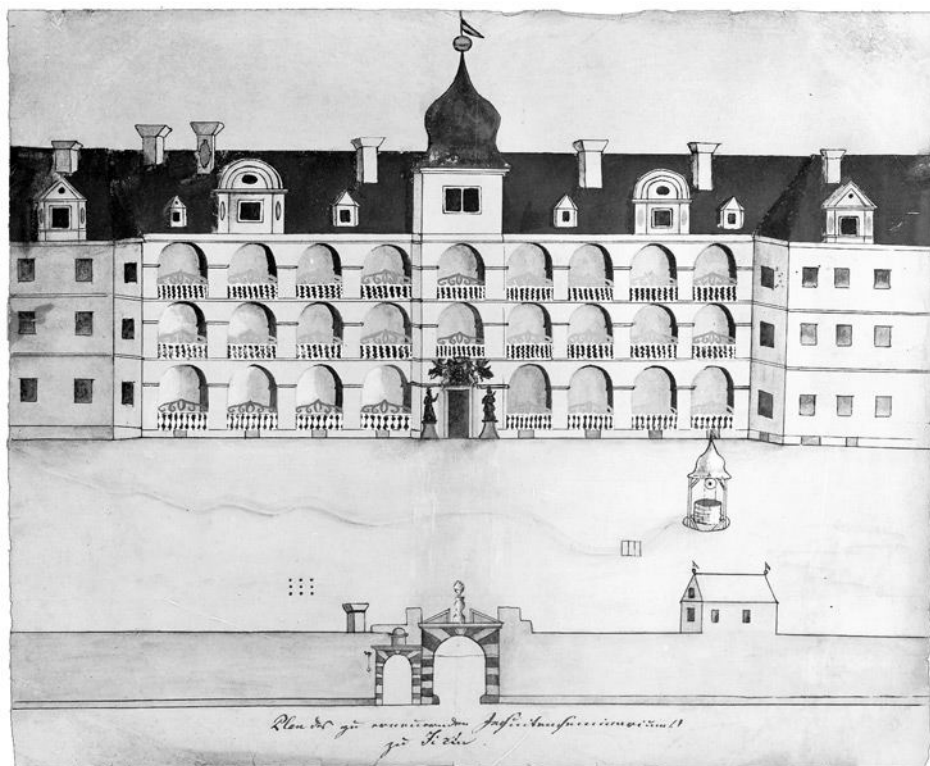
Obr. 12: Francesco Ceresolla (?). Návrh na seminář jičínských jezuitů. Přizemí. První varianta, asi 1684. SOkA Jičín, AM Jičín, J-90B (repro P. Uličný).

Obr. 13: Francesco Ceresolla (?). Návrh na seminář jičínských jezuitů. První patro. Druhá varianta, asi 1684. 270 × 415 mm (SOkA Jičín, AM Jičín, J-90B, repro P. Uličný).

Obr. 14: Francesco Ceresolla (?). Návrh na seminář jičínských jezuitů. Průčelí. Druhá varianta, asi 1684. 273 × 425 mm (SOkA Jičín, AM Jičín, J-90B, repro P. Uličný).

Obr. 15: Jezuitský seminář v Jičíně. Pohled od východu. Před rokem 1717. 332 × 400 mm (repro ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

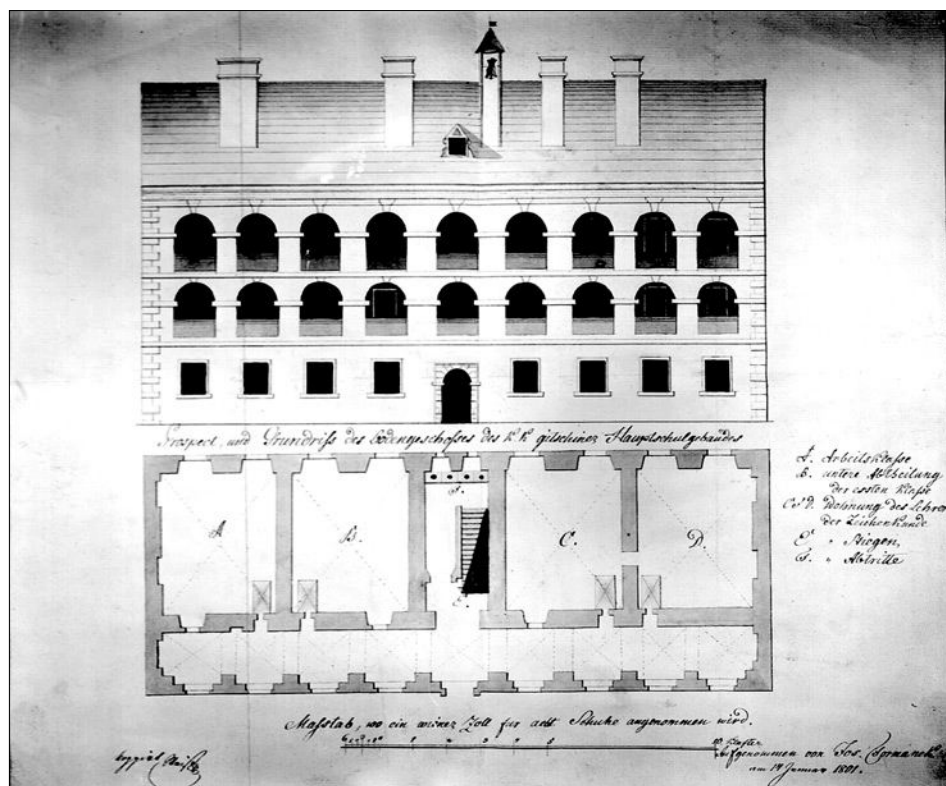
víc, než jen na to, že to byl tehdy v kraji známý, a tak nejdostupnější stavitel. A protože se z přípravného období na stavbu (tedy ještě z roku 1684), dochovaly v jezuitské sbírce tři variantní plány, které již předznamenávaly výslednou realizovanou podobu, je vidět, že pro schopného architekta zde bylo ještě před započítím samotné stavby mnoho práce. Z porovnání doložených prací obou stavitelů také plyne, že Ceresolla nejen stavby realizoval, ale i sám navrhoval, zatímco Andrea de Quadri nebyl patrně více než prováděcí stavitel.⁴²⁾

Tři celkem dochované plány, odpovídající dvěma různým návrhům, stejně jako v menší míře ještě i realizovaná stavba, se pevně drží Orsiho dispozice s krajními rizality a středním akcentem. Asi nejstarší z nich je varianta, představená půdorysem přízemí (obr. 12), kde je tento akcent dosud vyvinut pouze jako drobná architektura, přístupná z boku krátkými rameny přímých schodišť. Podstatnou změnou proti staršímu vzoru bylo vynechání arkád v čelech obou rizalitů a jejich otevření ve zbývajících částech. Pominutí všech členících článků fasád asi ukazuje, že byl tento plán vykreslen coby

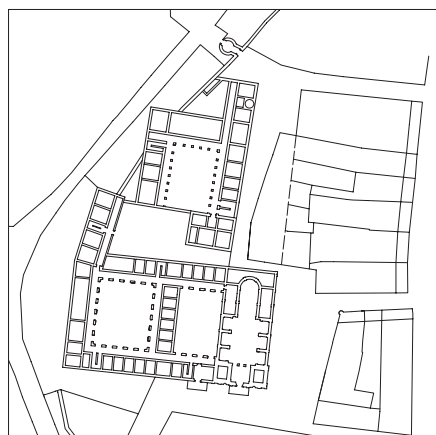
předběžný návrh, opatřený ale schémata klášterních kleneb a pozicí kamen. Jak ukazuje porovnání celkové velikosti tohoto a staršího plánu, diskuse se tehdy týkala i celkové délky stavby. Jedna či více z účastných stran si patrně nepřála, aby seminář zasahoval až těsně k barbakánu fortny, a tak byla jeho původní délka 140 loktů zkrácena o 5 loktů. Zbýlá mezera byla v návrhu vyplněna přístavkem, přístupným z konce chodby. S touto změnou bylo nutné i přehodnotit celou kompozici půdorysu, měla-li být konstruována pomocí ideálních proporčních vztahů. Oproti Orsimu, který použil základní proporční figuru v poměru 1 : 4, ale nový architekt zvolil poměr 1 : 5, do kterého však vepsal jen objem „těla“ semináře bez rizalitů. Jeho hloubku tak vygeneroval v délce 27 (na plánu 28) loktů. Velikost samotných rizalitů a jejich vysunutí pak definoval použitím

proporce 1 : 2 o velikosti 37 na 74 loktů, kterou přeložil přes první figuru. Hloubka rizalitů tak dosahovala 10 a jejich šíře 30,5 lokte.

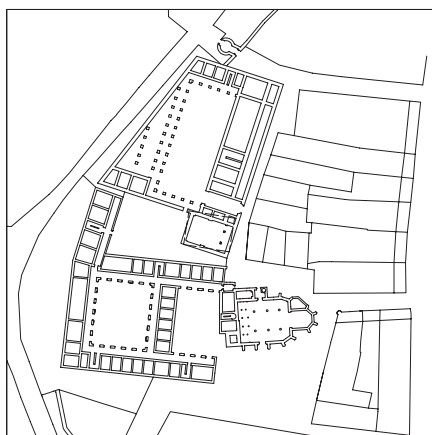
Ještě o stupeň blíže realizované podobě stojí další návrh, tentokrát dochovaný v úrovni prvního patra (obr. 13). Dis-

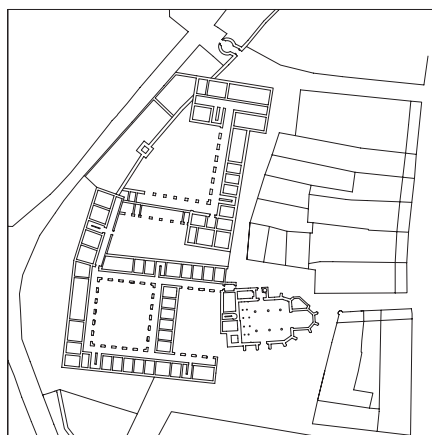
Obr. 16: Jičín, gymnázium. Zaměření přízemí a průčelí z roku 1801 od Josefa Formánka (RMAg Jičín, F 399, repro Zdeněk Musil, 1951).

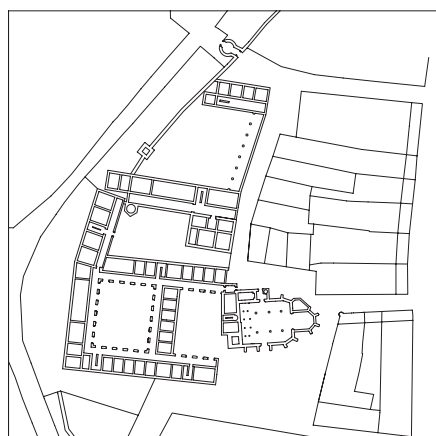
Giovanni Pieroni, 1628

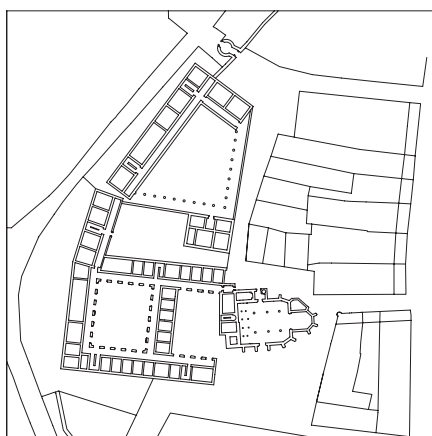
Neznámý architekt, ±1655

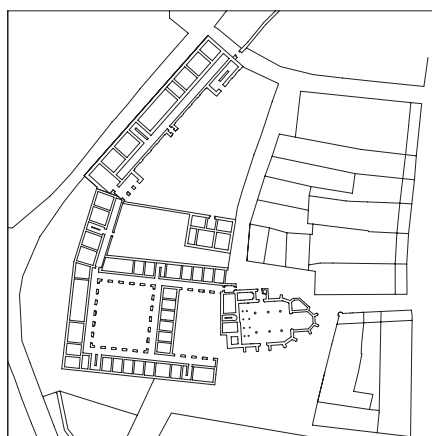
Jan Patočka (?) 1, ±1673

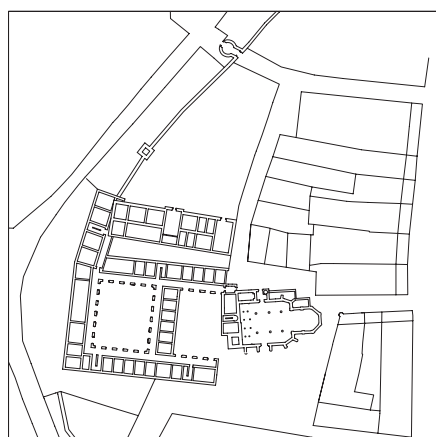
Jan Patočka (?) 2, ±1673

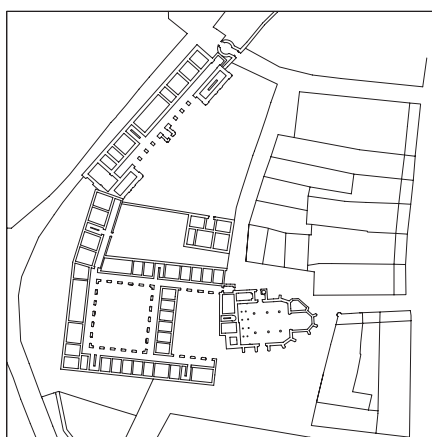
Jan Patočka (?) 3, ±1673

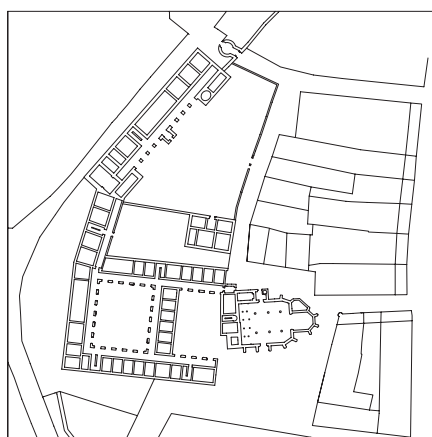
Giovanni Domenico Orsi (?), ±1673–1692

Tobiáš Gebler, 1683

Francesco Ceresolla (?) 2, ±1684 F. Ceresolla, Andreas de Quadri, 1684–1692

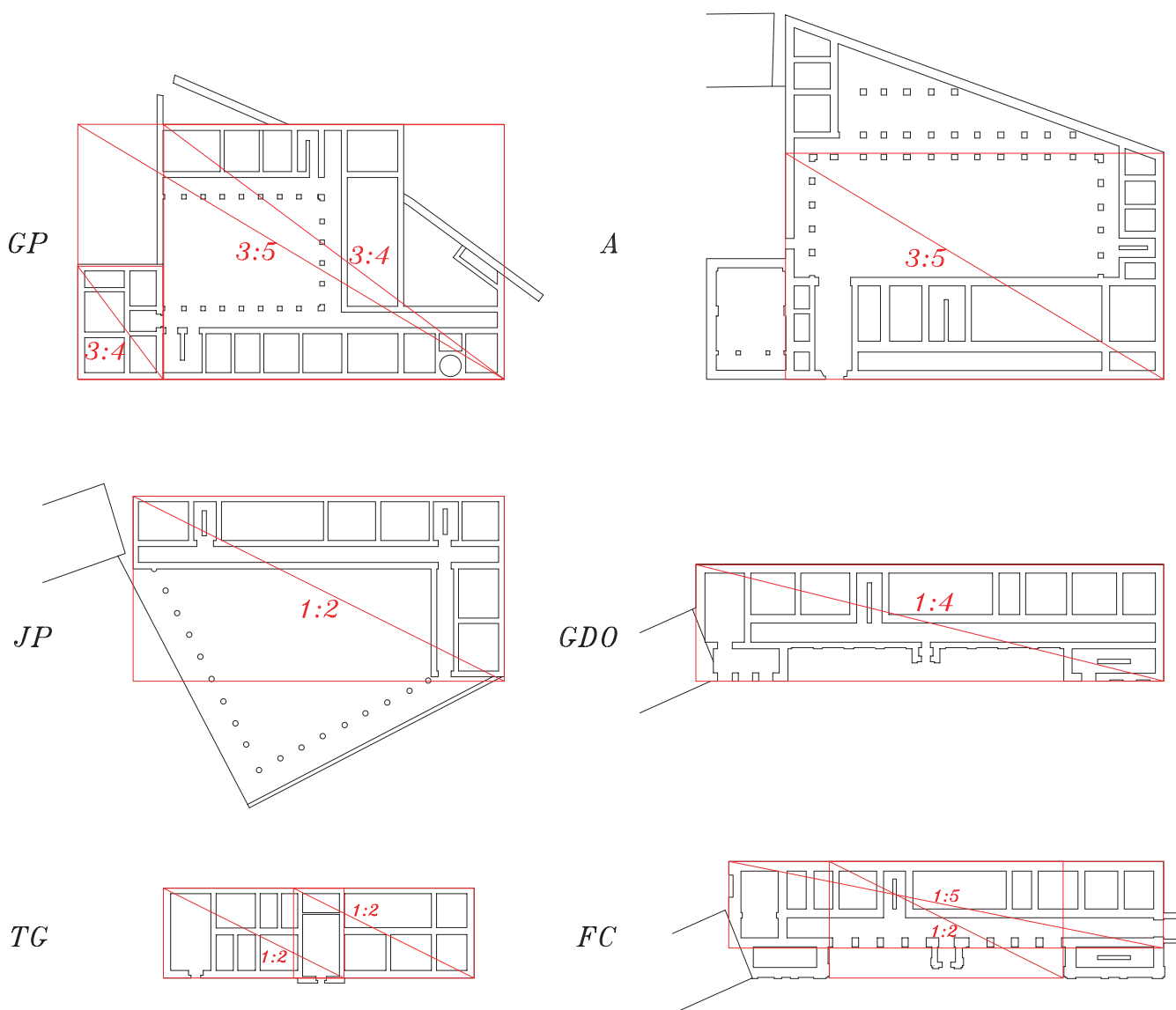

0 100 m 200 lok

Obr. 17: Jezuitský seminář v Jičíně. Schéma půdorysů jednotlivých navrhovaných variant a rekonstrukce realizované podoby (kresba P. Uličný, 2006).

pozice se opět prakticky nezměnila, pouze ve studovně přibyla z chodby obsluhovaná chlebná pec, naplňující místnost příjemným teplem. Také poslední prostora byla stále podle programu Orsiho plánu vybavena latrínami, vznášející tak pochybnosti, k čemu jinému měl sloužit k fortně vysunutý přístavek. Oproti předešlé skice byl zvýšen důraz na střední akcent kompozice, který se z drobné vstupní architektury podle síly zdíva proměnil v několikapodlažní věžici. Propracované byly i nádvoří stěny, pokryté po celé ploše lizénami (či pilastry), a to včetně rizalitů, které na Orsiho

plánu chybí. Zmenšená délka celé stavby na 130 loktů ukazuje, že diskuze o prostoru mezi budoucím seminářem a fortanou postoupila dále v neprospěch jezuitů. To mělo při dodržení daných proporčních vztahů znovu za následek změnu všech hlavních dimenzí kompozice. Modul v poměru 1 : 5 tak vygeneroval novou hloubku „těla“ na 26 loktů a absolutní velikost poměru 1 : 2 byla zmenšena na 35 : 70 loktů, což dalo rizalitům velikost 30 na 9 loktů. Celý záměr pak architekt demonstroval návrhem dvorního průčelí (obr. 14), dochovaným ve variantě odpovídající až na ab-

Obr. 18: Návrhy na jezuitský seminář v Jičíně. Proporční moduly jednotlivých verzí. GP – Giovanni Pieroni, 1628. A – Neznámý architekt, kol 1655. JP – Jan Patočka (?), 3. varianta, asi 1673. GDO – Giovanni Domenico Orsi (?), kol. 1673–1679. TG – Tobiáš Gebler, 1683. FC – Francesco Ceresolla (?), 2. varianta, asi 1684 (kresba P. Uličný, 2006).

senci lizén mezi rizality a věží popsanému půdorysu. Chodba přízemí byla mezi rizality otevřená arkádami na hranolových pilířích s archivoltami oddělenými diamantovanými cvikly. Obě patra členily pouze řady oken propojené podokení římsou a oddělené mezipodlažním kordónem. Před tento jednoduchý plán pozadí předstupovala trojice hmot věže a rizalitů, orámovaná přes přízemí a v druhé etáži přes obě patra lizénovými rámci. V osách rizalitů se usadila nika či jakési mnohačetné rámované pole, sevřené dalším vnitřním rámem lizén a završené střešními vikýři s kuriózně kompletní architekturou kladí a trojúhelného frontonu. Středu kompozice pak mělo dominovat vysoké zvonicevé patro s půlkruhovým oknem, zastřešené dvojitou bání s vyhlídkou.⁴³⁾ Za poznámku stojí i to, že ač architekt respektoval nepravidelnost parcely v půdoryse, vykreslil průčelí s jižním rizalitem „pro dobrý dojem“ stejně širokým jako severní protějšek.

Ani tento návrh však nebyl poslední, protože realizovaná stavba ještě doznala podstatných změn. Změny se dotkly půdorysu, ale tentokrát již při zachování délky 130

loktů.⁴⁴⁾ Zkrácena byla ale celková hloubka stavby, která místo 35 loktů dosahovala v boční fasádě cca 33 loktů. „Tělo“ stavby se zmenšilo na šíři 25 loktů. Také severní rizalit se zúžil na definitivní velikost 29 na 8 loktů a změněna byla i jeho dispozice, kde původně plánované dvouramenné schodiště bylo stavěno jako oválné,⁴⁵⁾ to však bylo v obvodových zdech vyzděno jen do úrovně přízemí a posléze zcela zrušeno.

O podobě realizovaného průčelí si lze dnes po řadě utilitárních přestaveb udělat představu jen podle laické skici anonymního kreslíře ze začátku 18. století,⁴⁶⁾ kterou doplňuje o něco výstižnější kresba vnější západní fasády na vedutě Jičína z roku 1756 od stavitele Josefa Sikory.⁴⁷⁾ Zadní plán dvorního průčelí včetně věže nakonec podle vzoru sousedního gymnázia prolomily ve všech třech podlažích půlkruhové arkády, založené na hranolových pilířích a parapetem oživeným balustrádou. Kromě římsových hlavic pilířů byla tato stěna zcela hladká. Ještě prostší byly nakonec fasády rizalitů, které kromě jednoduše rámovaných oken členily jen mezipodlažní kordóny. Zvonicevé patro na-

konec otvíralo jen jednoduché sdružené okno. A tak jediným doplňkem k původnímu plánu bylo zřízení druhé dvojice střešních vikýřů mezi věží a rizality, tentokrát se segmentovým štítkem. Sikorův pohled zaznamenal další řadu pěti vikýřů na západní fasádě, s podobným rytmem střídání trojúhelných a segmentových štítků. Fasáda při styku s gymnáziem situované kaple byla zdůrazněna v prvním podlaží zdvojenými okny a o patro výše velkým půlkruhově ukončeným oknem.⁴⁸⁾

Dlouhých 56 let trvalo, než se konečně přistoupilo k stavbě jičínského semináře od doby stanovené Albrechtem z Valdštejna a 62 let uběhlo, než byla tato stavba dokončena. A jaký byl výsledek devíti do Jičína po půlstoletí jezdících architektů a místních stavitelů, finančních nákladů a času stráveného jednáním a dalších potížích, které se ani v pramenech neobjevují? Po urbanistické a dispoziční stránce přiměřené, po architektonické stránce frustrující. Orsiho nápad umístit boční schodiště do jednoho z rizalitů a druhý proměnit v nástupní halu kaple, a dát jim tak funkční náplň, sice nebyl ani v jednom případě realizován, přesto však tyto prvky, doplněné o střední věž, již stavbě zůstaly. Také pozice při západním okraji jezuitského komplexu, prodlužující frontu gymnázia, již zůstala zafixována a s přistavěním nemocničního křídla k jeho severovýchodnímu nároží vzniklo velké nádvoří, které dalo prostoru jistotou zajímavost, i když to určitě nebylo zdaleka nejlepší řešení. Je to konečně cítit dodnes, kdy areál dosud stejně jako tehdy od ulice odděluje nevzhledná zeď, za kterou se rozkládá, tak jako v 17. století nijak architektonicky upravený dvůr. Rozčarováním pro mnohé ze zúčastněných architektů by muselo být rozhodnutí jičínských jezuitů převzít nakonec pro průčelí semináře jednoduchý motiv v patrech otevřených arkád ze sousedního gymnázia, postaveného již v roce 1627, a zavřít tak dveře před jakoukoliv architektonickou tvořivostí. Rozhodnutí možná i pochopitelné, kdyby před ním nestála dlouhá řada různých variant a nápadů těch nejlepších architektů, kteří tehdy v Čechách pracovali. Ale i takovéto překvapující konce přináší architektonická tvorba, která nestojí jen sama o sobě, ale závisí vždy více či méně na stavebníkovi, právech a názorech zúčastněných stran a v neposlední řadě i na vnějších podmínkách, které nebyly v době třicetileté války a v desetiletích po ní následujících zdaleka ideální, s nejistotami vedoucích až k nervovému zhroucení rektora koleje. Mimo potěšení z jejich zručnosti, s jakou navrhovali svoje projekty, tak jezuitská sbírka přináší i nevšední doklad o tom, jak složitá cesta mohla vést k tak jednoduchému řešení a kolik řešení mohlo být vymyšleno pro jedinou, dnes již zcela nenápadnou stavbu v malém východočeském městě.

POZNÁMKY

- 1) Inspiraci k napsání tohoto textu mně bylo společné studium těch několika plánů, které se dochovaly v jičínském okresním archivu (viz níže) s Prof. Petrem Fidlerem. Jemu také děkuji za další konzultace při hledání možných autorů anonymních plánů. Za poznámky k předkládanému textu děkuji také PhDr. Pavlu Vlčkovi a PhDr. Ivanu P. Muchkovi z ÚDU AV ČR, Praha.
- 2) J. Mencl, Historická topografie města Jičína, část I. Jičín 1941, s. 246. Malá, ale cenná část konvolutu je dnes uložena v SOKA Jičín, AM Jičín, J-90B, inv. č. 122A, kart. 3. Druhou část si kdysi ke studiu vypůjčil historik architektury Viktor Kotrba. Po jeho smrti se tyto plány – částečně poškozené – dostaly do soukromých sbírek, kde jsou uloženy dodnes. Celá sbírka obsahovala kromě zde uváděných plánů se-

mináře ještě zaměření a návrh úpravy kostela sv. Ignáce po požáru v roce 1681 a plán gymnázia z roku 1801. Z mimojičínských staveb v ní byly zastoupeny plány hospodářských budov, jako mlýnu v Žeteticích z roku 1707. Dále rezidenci a církevních staveb, z nichž lze rozpoznat průčelí kostela v Popovicích a kostel Povýšení sv. Kříže v Ostružné od Phillipa Hegera. Vedle toho pozoruhodný návrh hvězdovitě kaple, publikovaný Ivo Kořánem jako dílo Donáta Theodora Morazzioho (*I. Kořán (rec.) – A. Bartušek, Dějiny Žďaru nad Sázavou*, II. 2, in: *Umění XIX*, 1971, s. 208). Ivo Kořán ze sbírky dále otiskl dva plány návrhů na oltář do neznámého kostela, které přisoudil řezbář F. M. Katterbauerovi (*I. Kořán – J. Poul, Dílo Katterbauerů*, in: *Umění XIV*, 1966, s. 73–78). Za pozornost stojí také laickou rukou kreslený plán nelokalizované zahrady a mnohem profesionálnější provedení detail zahradní zdi. Sbírkou plánů se zřejmě po zrušení jičínské koleje dostala do rukou některého místního stavitele, pravděpodobně Jana Jůzy, od kterého se do souboru dostaly návrhy klasicistních obytných domů v Jičíně a Železnici a od něhož asi pochází i projekt kašny na jičínském náměstí z roku 1832.

- 3) F. Menčík, Albrechta z Valdštejna dopisy k P. Val. Coroniiovi rektoru koleje Jičínské, in: *Věstník královské české společnosti nauk. Třída filos. – histor. – filologická*, roč. 1887, 1888, s. 44.
- 4) J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 288 ad.
- 5) F. Lepař, K dějinám gymnasia Jičínského, in: *Výroční zpráva c. kr. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1885/6*, Jičín 1886, s. 23–30.
- 6) J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 292.
- 7) SOKA Jičín, AM Jičín, J-90B, inv. č. 122A, kart. 3. Přípis je napsán na líc složky, ve které jsou tři přeložené plány uschovány. Ze všech plánů byl dosud otištěn pouze půdorys přízemí, J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 290.
- 8) J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 292 uvádí, že dům severně od fary (č. k) byl koupěn v roce 1627 a dům č. o u farty v roce 1629. O zbývajících třech domech se nedostává žádných údajů, tedy ani takových, že byly koupeny později. Mencl proto logicky předpokládá, že byly získány rovněž v tuto dobu.
- 9) J. Morávek – Z. Wirth, Valdštejnův Jičín. Příspěvek k dějinám barokního stavitelství v Čechách. Praha 1946, s. 24, pozn. 13.
- 10) P. Uličný, „Item na lipové cestě spotřebováno?“ Rok 1632 na stavbách Albrechta z Valdštejna v registrech bašrejborských, in: *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 18, 2005, s. 29–52.
- 11) J. Morávek – Z. Wirth, o. c. v pozn. 10, s. 24, pozn. 13.
- 12) F. Lepař, o. c. v pozn. 3, s. 38–40.
- 13) Tamtéž, s. 40–41.
- 14) A. Podlaha, Dějiny kolejí jezuitských v Čechách a na Moravě od r. 1654 až do jejich zrušení, in: *Sborník historického kroužku*, roč. XXVII, 1926, s. 148.
- 15) J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 294.
- 16) P. Zahradník – P. Vlček – M. Mádl, Jičín, bývalá jezuitská kolej, stavebně historický průzkum. Praha 2003, s. 5. P. Fidler – P. Uličný, Stavebně historické hodnocení bývalé jezuitské koleje v Jičíně. Innsbruck – Jičín, 2003, s. 28.
- 17) P. Zahradník – P. Vlček – M. Mádl, o. c. v pozn. 16, s. 5.
- 18) Základní kámen k dostavbě kostela kostela Nejsvětější Trojice na Novém Městě (dnes P. Marie de Sale) byl položen 7. září 1661. Jan Patočka je jmenován až v dubnu roku 1662, kdy vedl spor o síle stítu s primátorem Šlechtou. J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 425–426.
- 19) M. Korecký, Carattioho projekt hostince ve Vinoři a rybářské chaty v Dolním Bousově, in: *Umění*, roč. XIV, 1971, s. 426. P. Vlček (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha 2004, s. 484. Jan Patočka byl jičínský měšťan, vlastníkem dům čp. 60 na náměstí, který s přestávkou v posledních letech Valdštejnova života (v roce 1633 jej koupili Jakub a Leon Bašen) držel až do roku 1665. Bývalému Valdštejnskému staviteli provdal Patočka svoji dceru Annu a oběma daroval v roce 1640 roli pole v ceně 75 kop míš. J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 137 a 162. Jeho příbuzný, asi bratr Šimon Patočka, je uváděn jako zedník v červnovém partikuláři z roku 1632 na stavbě jičínské zámecké mičovny. P. Uličný, o. c. v pozn. 10, s. 51, p. 11. Pokud byl Jan Patočka totožný s Janem Jiřím Patočkou, známým ze smlouvy na stavbu chaty v Bousově, pak musel být již v pokročilém věku. Možné tedy také je, že Jan Jiří byl jeho syn.
- 20) J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 295.
- 21) P. Preiss – M. Horyna – P. Zahradník, Zámek Trója u Prahy. Dějiny, stavba, plastika a malba. Praha 2000, s. 35 ad.
- 22) Z Itálie si oba bratři dokonce přivezli plán pro kostel sv. Michala v Bechyni. P. Preiss – M. Horyna – P. Zahradník, o. c. v pozn. 21, s. 24–25.
- 23) Rozměry papíru, na kterém je plán nakreslen, jsou 39,2 na 108 cm.
- 24) Text začínající slovy: „*Planta aedificii subterranea*“, je dnes uložen v soukromé sbírce. Překlad otiskl J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 298–299.
- 25) Příložený a dodnes dochovaný plán vykreslený v úrovni prvního pat-

- ra, který byl při realizaci upraven prodloužením bočních křídel, však požadované „lizeny“ zakreslené nemá, šlo tedy jen o prostorové a dispoziční schéma (*prima idea*). F. Roubík, Smlouva o stavbě Jesuitské koleje v Kutné Hoře z r. 1667, in: Památky archaeologické, XXVII, 1931, s. 106–107. K historii kutnohorské koleje viz dále T. V. Bílek, Statky a jmění kolejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království českém od císaře Josefa II. zrušených. Praha 1893, s. 72–73. A. Podlaha, Dějiny kolejí jezuitských v Čechách a na Moravě od r. 1654 až do jich zrušení, in: Sborník historického kroužku, č. 1–2, XIII, 1912, s. 57–58. P. Vlček – P. Sommer – D. Foltýn, Encyklopedie českých klášterů. Praha 1997, s. 324–327.
- 26) P. Vlček – P. Sommer – D. Foltýn, o. c. v pozn. 25, s. 326.
- 27) P. Vlček – E. Haulová, Praha 1610–1700. Kapitoly o architektuře raného baroka. Praha 1998, s. 194–197. P. Vlček – P. Sommer – D. Foltýn, o. c. v pozn. 25, s. 543–546.
- 28) M. Vilímková, Ke stavebnímu vývoji komplexu jezuitských budov na malostranském náměstí, in: Umění XIX, 1971, s. 306.
- 29) P. Preiss – M. Horyna – P. Zahradník, o. c. v pozn. 21, s. 64–69.
- 30) A. Podlaha, o. c. v pozn. 25, s. 149.
- 31) Tamtéž, s. 149.
- 32) Autora těchto plánů určila L. Češková, Páter Tobiaš Gebler a „primae delineationes“ jezuitských staveb ve druhé polovině 17. století, in: Umění 5, roč. LI, 2003, s. 400.
- 33) Jak plány, tak popiska jsou uloženy v soukromé sbírce. Jeden z plánů publikoval včetně překladu popisky J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 295–296.
- 34) Při vsi péči o vtěsnání všech potřebných místností, ve kterých neopomněl ani naznačit místa pro skříně, se v Geblerových návrzích nevykytují latriny. Zato právě plány na tyto prostory se od samotného Geblera dochovaly v separátních návrzích ve sbírce jičínských jezuitů, jak o tom svědčí technika provedení a jeho charakteristické měřítko ohraničené šipkami. Jde ale o jakési modelové vzory, zobrazující v jednom půdoryse dvě různá podlaží. Pozoruhodný je řez třemi úrovněmi latrín nad sklepem, do kterého jsou pro snazší pochopení úplného laika (i když s pochybným výsledkem) latriny vkresleny ve sklopeném půdorysu. Plán otiskl J. Škabrada, Konstrukce historických staveb. Praha 2003. Za svého působení v Jičíně zřejmě Tobiaš Gebler dále inicioval i návrh na přestavění presbytáře požárem poškozeného řádového kostela sv. Ignáce. Tento plán včetně skici záměření kostela se rovněž dochoval ve stejné sbírce plánů. Jeho autorem již byl školený architekt, příspěvek k vylepšení stávajícího kostela byl však opět pochybný, protože novostavba prakticky jen těsně obklopovala starší kněžské, které se navíc v dobrém stavu včetně klenby dochovalo dodnes. (Viz P. Uličný, Kostel sv. Jakuba v Jičíně a jeho příspěvek k architektuře kolem roku 1400: symbolika, geometrie, konstrukce, in: Průzkumy Památek XII, č. 2/2005, s. 121–150.) Plán publikoval J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 326.
- 35) A. Podlaha, o. c. v pozn. 25, s. 150.
- 36) J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 296–297.
- 37) P. Zahradník – P. Vlček – M. Mádl, o. c. v pozn. 21, s. 7–8, vycházející z údajů Historia collegii Giczinensis Societatis Iesu.
- 38) J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 301–302. Zde jsou uvedeny podrobnější informace.
- 39) A. Podlaha, o. c. v pozn. 25, s. 150.
- 40) M. Ebel – P. Vlček, o. c. v pozn. 37, s. 5.
- 41) J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 301.
- 42) Francesco Ceresola, žijící v Mladé Boleslavi, již v roce 1679 uzavírá smlouvu na opravu letohrádku Humprecht a jeho zvýšení o jedno patro po požáru v roce 1678 a pracuje zde do roku 1680, kdy žádá schválení svých plánů. Tento rok měl také provést nákras bane kostela v Kosmonosích. Další jeho dva plány jsou uvedeny v černínském seznamu plánů. Naproti tomu stavbu koleje piaristů v Kosmonosech, kterou vedl v letech 1686 až 1689, stavěl podle plánů Giovanni Battista Maderny. V. Naňková, Francesco Ceresola, in: P. Vlček (ed.), o. c. v pozn. 19, s. 112 a 534. Quadri po dokončení hrubé stavby semináře přijal práci v Praze, kde byl pod Giovanni Battista Madernou zaměstnán v letech 1686 až 1688 jako dodavatel drobných prací na Černínském paláci. V Jičíně, kam z Prahy dojížděl (za cestu z Prahy je mu vypláceno 8. června 1687 12 zlatých. J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 301), se musel spolehnout na svého políra. Viz V. Lorenc – K. Triska, Černínský palác v Praze. Praha 1980, s. 109.
- 43) Modelace zvonického patra se podobá návrhu věže na kostel Nejsvětější Trojice v Klášterci nad Ohří z roku 1665 od Carla Luraga. L. Urešová, Nové poznatky k kinnosti stavitele Carla Luraga, in: Umění věků. Praha 1956, obr. 137.
- 44) Prostor, který zbyl mezi severní fasádou semináře a barbakánem fortify, byl později vyplněn úzkým přístavkem, o jehož stavbě se mluví v roce 1727. J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 313. V jezuitské sbírce plánů se dochoval česky popsaný nákras tohoto přístavku (snad práce stavitele Josefa Sikory), který měl být zaklenut valenou klenbou na dvojici pilířů a měly v něm být zřízeny latriny. SOKA Jičín, AM Jičín, J-90B, inv. č. 122A, kart. 3.
- 45) M. Ebel – P. Vlček, Jičín. Čp. 26, býv. jezuitský seminář. Stavebněhistorický průzkum. Praha 1985, s. 21–31 a půdorysy všech podlaží.
- 46) Skica je známa ze dvou variant. Ta pečlivější (zde reprodukována) je dnes uložena v soukromé sbírce, druhá se nachází v SOKA Jičín, AM Jičín, J-90B, inv. č. 122A, kart. 3. Tato již byla publikována J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 300.
- 47) Kvalitní snímek veduty se nalézá v RMaG Jičín, F 541.
- 48) Z původní podoby této fasády se dnes intaktně dochoval jen sokl s bosovanými ostěními oken sklepa. Snímek boční jižní fasády v místě bývalé kaple z doby kolem roku 1880 (RMaG Jičín, F 3239), již ukazuje tuto část přestavěnou.
- Pozdější osudy semináře jsou následující: Po zrušení řádu v roce 1773 došlo v roce 1777 i ke zrušení školy a o rok později také semináře. Usilí o podržení věhlasné školy vážně narušil požár v roce 1778, jehož škody ale byly napraveny o rok později. Škola však byla nakonec zcela zrušena a budova semináře rozprodána na tři díly v aukci roku 1782. Noví nájemníci zrušili střední věž, zazdili arkády a vestavěli nové konstrukce. J. Mencl, o. c. v pozn. 2, s. 313–315.

DIE HISTORIE DES JESUITENSEMINARS IN JIČÍN

In der Plänesammlung des einstigen Jesuitenarchivs in Jičín (Git-schin) erhielt sich eine Menge Entwürfe für den Bau des 1627 zusammen mit dem Kolleg von Albrecht von Wallenstein gestifteten, aber erst 1684–1692 erbauten Seminars in Jičín. Die Pläne belegen endlose Verzögerungen und Strittigkeiten um die Lage und Gestalt des Gebäudes im Zeitraum zwischen der Stiftung und dem Bau. In die fünf Jahrzehnte dauernde Suche nach Lösung waren schließlich neun Architekten und lokale Baumeister eingezogen, die insgesamt zwölf Varianten der Entwürfe lieferten. Der erste unter ihnen war der Wallensteins Hofarchitekt Giovanni Pieroni mit dem Entwurf aus dem Jahr 1628 gewesen. Nach ihm hatte 1633 Niccolò Sebregondi wohl schon das „Ausführungsprojekt“ ausgearbeitet, das sich nicht erhielt. Nach dem Erwerben der neuen Stiftungsurkunde 1654 erbaute man das hölzerne Seminargebäude und ein anonymen Architekt damals (etwa gegen 1655) arbeitete einen neuen aus der Pieronis Konzeption herauskommenden Entwurf aus. In den 1670-er Jahren betrieb man den Steinbau des Seminargebäudes um der sinkenden Studentenzahl wegen. Der damals gelöste Streit um die rückständige Geldsumme half wohl die neue Etappe der Projektarbeiten zu starten, die mit dem Jahr 1673 zusammenhängen können, da die Gitschiner Patres die Übergabe des Grundstücks an der Stadtmauer bei der Stadtgemeinde verlangten. In diese Periode fallen vielleicht drei Entwürfe wohl vom lokalen Baumeister Jan Patočka. Der dritte von ihnen, das Seminargebäude neben das Gymnasium zu situieren, blieb bis zur Verwirklichung beibehalten. Der Konflikt mit dem damaligen Herrn von Jičín Norbert Graf v. Sternberg (Bruder des Bauherren des Schlosses Troja bei Prag) betraf vielleicht die Frage der Architektur. Dank seiner Initiative mag in dieser Zeit das monumentale Hoffassadenprojekt wohl vom Architekten Giovanni Domenico Orsi entstanden sein. Auch dieses Projekt kam nicht zur Verwirklichung und die Angelegenheit des Seminars geriet auf den Tisch erst nach zwei nachfolgenden Bränden in Jahren 1681 und 1682. Damals berief man nach Jičín den berühmten und erfahrenen „Delineator“ Pater Tobias Gebler zur Leitung der Instandsetzungsarbeiten an der Ordensresidenz. Dieser arbeitete 1683 zwei Entwürfe für den Seminarneubau aus, die aber hätten die Lage durch ihre eigene urbanistische Konzeption eher schlimmer machen können. Der Entwurf wurde abgelehnt und kurz danach legte man 1684 das Fundament für das Seminar auf der schon 1673 vorausgesetzten Fläche nach der Anordnung von Orsi. Die dicht vor der Grundlegung wohl von dem Baumeister Francesco Ceresola ausgearbeiteten Variantenlösungen betrafen die Kürzung der Gebäudelänge, die Fassadenänderung und Erhöhung des Mittelturmes. Die vom Architekten Andreas de Quadri vollzogene Gestalt war aber im Gegensatz zur langen Bemühung um die günstigste Kompositionslösung architektonisch sehr schlicht und übernahm die Fassadengliederung mit einer Arkadenfolge von dem schon 1627 erbauten Gymnasium in der Nachbarschaft. Aber auch sol-

che überraschende Schlüsse bringt mit sich das architektonische Schaffen, das nicht von sich selbst, sondern mehr oder weniger von dem Bauherrn, den Rechten und Ansichten teilnehmender Parteien und nicht in der letzten Reihe von äußeren Bedingungen abhängt, die besonders während des dreißigjährigen Krieges sowie in nachfolgenden Dezennien nicht ideal waren. Neben der Freude an der Kunst der Architekten, mit der sie ihre Projekte samt Anwendung der Proportionsmodule entwarfen, bringt die jesuitische Sammlung auch einen ungewöhnlichen Beleg dessen herbei, wie verwickelter Weg zu einer solchen schlichten Lösung führen mochte und wie viele Lösungen haben für einen heute schon ganz bescheidenen Bau in einer kleinen Stadt Ostböhmens ausgearbeitet werden können.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Jičín. Plan der Stadt gegen 1634 vor Erbauung des Jesuitenseminars (Zeichnung P. Uličný, 2004).

Abb. 2: Josef Sikora: Jičín, axonometrische Ansicht von Westen, 1756. Detail mit dem Block der Jesuitenresidenz. Seminargebäude links, nebenan die Pforte mit Barbakane (RMAg [Regionales Museum und Galerie] Jičín, F 541, Foto P. Uličný).

Abb. 3: Giovanni Pieroni: Entwurf für das Seminargebäude der Jesuiten in Jičín. P – Erdgeschoss, 1 – erstes OG, 2 – zweites OG, 1628 (SOKa [Staatl. Bezirksarchiv] Jičín, AM Jičín, J-90B, Reprofoto P. Uličný).

Abb. 4: Anonymer Architekt: Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. P – Erdgeschoss, 1 – erstes OG, 2 – zweites OG, gegen 1655 (Reprofoto ÚDU AV ČR [Institut f. Kunstgeschichte der Akademie der Wissenschaften der ČR], DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Abb. 5: Jan Patočka (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Erste Variante, Erdgeschoss, vielleicht 1673, 303×400 mm (Reprofoto ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Abb. 6: Jan Patočka (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Zweite Variante, Erdgeschoss, vielleicht 1673, 303×400 mm (Reprofoto ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Abb. 7: Jan Patočka (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Dritte Variante, Erdgeschoss, vielleicht 1673, 303×400 mm (Reprofoto ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Abb. 8: Giovanni Domenico Orsi (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Zweites Obergeschoss, wohl 1673–1679, 250×495 mm (Reproaufnahme ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Abb. 9: Giovanni Domenico Orsi (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Fassade, wohl 1673–1679, 392×1080 mm (SOKa Jičín, AM Jičín, J-90B, Reprofoto P. Uličný).

Abb. 10: Kutná Hora (Kuttenberg), Jesuitenkolleg. Ansicht des nördlichen Teils der Hauptfassade von Nordwesten (Foto P. Uličný, 2005).

Abb. 11: Tobias Gebler: Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Erdgeschoss, 1683 (Reprofoto ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Abb. 12: Francesco Ceresolla (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Erdgeschoss, erste Variante, wohl 1684 (SOKa Jičín, AM Jičín, J-90B, Reprofoto P. Uličný).

Abb. 13: Francesco Ceresolla (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Erstes Obergeschoss, zweite Variante, 270×415 mm, wohl 1684 (SOKa Jičín, AM Jičín, J-90B, Reprofoto P. Uličný).

Abb. 14: Francesco Ceresolla (?): Entwurf für das Seminar der Gitschiner Jesuiten. Fassade, zweite Variante, 273×425 mm, wohl 1684 (SOKa Jičín, AM Jičín, J-90B, Reprofoto P. Uličný).

Abb. 15: Jičín, Jesuitenseminar, Ansicht von Osten, vor 1717, 332×400 mm (Reprofoto ÚDU AV ČR, DFS, W-A-245, V. Bohdan).

Abb. 16: Jičín, Gymnasium. Bauaufnahme des Erdgeschosses und der Fassade, Josef Formánek 1801 (RMAg Jičín, F 399, Reprofoto Z. Musil, 1951).

Abb. 17: Jičín, Jesuitenseminar. Schema der entworfenen Variantengrundrisse und Rekonstruktion der vollzogenen Gestalt (Zeichnung P. Uličný, 2006).

Abb. 18: Jičín, Entwurfs- und Rekonstruktion der vollzogenen Gestalt (Zeichnung P. Uličný, 2006). GP – Giovanni Pieroni, 1628. An – anonymer Architekt, gegen 1655. JP – Jan Patočka(?), 3. Variante, vielleicht 1673. GDO – Giovanni Domenico Orsi(?), wohl 1673–1679. TG – Tobias Gebler, 1683. FC – Francesco Ceresolla(?), 2. Variante, wohl 1684 (Zeichnung P. Uličný, 2006).

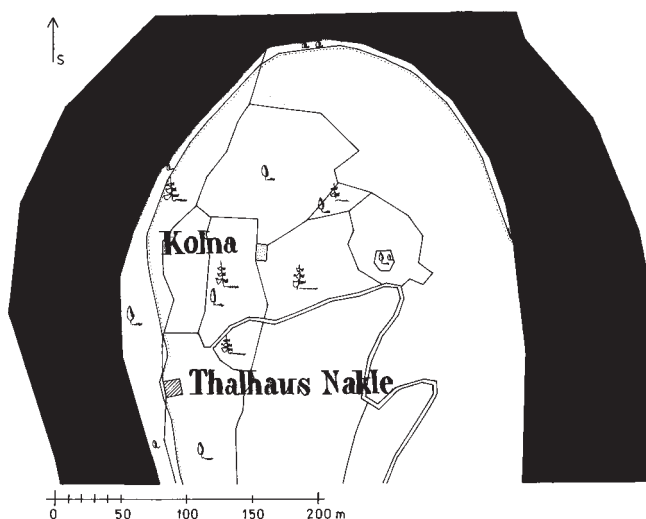
(Übersetzung J. Noll)

ZANIKLÝ LOVECKÝ ZÁMEK NÁKLE U ORLÍKU NAD VLTAVOU

ROBERT VEJVODA – JIŘÍ ÚLOVEC

Hrad a zámek Orlík byl založen ve smyčce řeky Vltavy, asi 22 km severně od Písku. Kdysi se tyčil vysoko nad jejím údolím na ostrožně spadající příkrě do údolí, po vybudování Orlické přehrady se však zhlíží v jejích vodách. Proti hradu, za údolím odděleným potokem, vystupoval další skalnatý hřbet, klesající severovýchodním směrem povlně do údolí a končící v zátočině tvořené Vltavou. V těchto místech byla neznámo přesně kdy založena myslivna zvaná Nákle, Náklo či Nákli. První známá zmínka o ní pochází ze druhé poloviny 18. století, kdy je doložena v příslušné sekci tzv. Josefského vojenského mapování (též první vojenské mapování). V popisu sekce je uvedeno, že „od dvou domů stojících při řece, totiž od Nákla a Na Zelené, vede přes kopce špatná cesta“.¹⁾ Kromě této dosti nekonkrétní zmínky o ní dosud nevíme nic bližšího, tedy ani to, jakou měla stavební podobu.

Orlické panství, patřící do té doby k rodovému majetku knížat ze Schwarzenberka, z něho bylo počátkem 19. století vyčleněno. Rodinnou smlouvou ze 13. prosince 1802, jímž orlické panství přešlo do držení Karla Filipa, mladšího bratra vladaře Josefa Jana Nepomuka, byla současně oddělena mladší rodová větev se sídlem na orlickém zámku.²⁾ Hlavní rodové sídlo orlické sekundogenitury shodou okolností v létě téhož roku vyhořelo. Karel, zvaný od té doby Karel I., proto začal neprodleně s jeho úpravami a přestavbou. Pravděpodobně tehdy proběhla rovněž úprava nejbližšího zámeckého okolí, proměněného v rozsáhlý přírodní krajinný park.³⁾ Snad právě tehdy byl vystavěn poblíž staré myslivny zmíněný lovecký zámek. Jeden z nejstarších dokladů o jeho existenci pochází z roku 1830, kdy byl zazna-

Obr. 1: Nákle (okres Písek), výřez z katastrální mapy vsi Orlík z roku 1830. V dnes zaniklé zátočině Vltavy tehdy již stál lovecký zámek, nazvaný „Thalhaus Nákle“ (kresba J. Úlovec).